

השפעת העומס השיפוטי על החלטות שיפוטיות לסיום התובענה בתיקי תביעות קטנות

נטע נדיב*

"Judges often accept the current state, which is represented by precedent, because to do otherwise would require significant cognitive effort".¹

מהי ההשפעה של עומס שיפוטי על הליכי קבלת החלטות שיפוטיות? המחקר יבקש להתמודד עם שאלה זו ולבחון, בין היתר, האם וכיצד עומס שיפוטי משפיע על קבלת החלטות שיפוטיות בתיקים שהסתיימו במתן פסק דין או בפשרה. כדי להתמודד עם שאלה זו יתבסס המחקר על מאגר נתונים ייחודי ונרחב של תיקי תביעות קטנות, שמאפייניו אפשרו בחינה ובידוד של ממד העומס שיוצרת התביעה עצמה כדי להעמיק ולעמוד על האופן שבו העומס השיפוטי משפיע ומושפע מההליך עצמו. המחקר בוחן כיצד ניתן להתמודד באופן מיטבי עם העומס השיפוטי בתיקים אלה, הכוללים מגוון של תחומים משפטיים והוראות נורמטיביות. בחינה זו מאפשרת להעריך את תפקיד השופט והשפעתו על תפקודו של בית המשפט, כמכלול של אפקטיביות ההליך ובית המשפט.

מחקר זה מאפשר דיון בתחום המנהל השיפוטי אגב תאוריות בתחום של קבלת החלטות ויש בו תרומה לדיון לעניין תיקים אזרחיים אחרים, שגם לגביהם ניתן להסיק מסקנות מתחולת הממצאים במחקר זה. המאמר מתבסס על מחקר של קבלת החלטות שיפוטיות בבתי משפט השלום, שבהם נשמעות מרבית המחלוקות המשפטיות, ודן ביישומו על מערכת המשפט.

פרק א' – מבוא

פרק ב' – גישות שונות למחקרי עומס שיפוטי

פרק ג' – תביעות קטנות כמקרה מבחן

פרק ד' – מתודולוגיה ומערך המחקר

פרק ה' – מה אומרים הנתונים?

פרק ו' – בחינת העומס השיפוטי של שופטים במצטבר

פרק ז' – סיכום והמלצות

* מרצה ומנהלת אקדמית של המערך ההתנסותי ותוכנית המצטיינים, בית ספר הארי רדזינר למשפטים, אוניברסיטת רייכמן, מרצה מן החוץ באוניברסיטה העברית בירושלים. המחקר התאפשר במסגרת פוסט-דוקטורט בפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית בירושלים, הודות לתוכנית מחקר בתמיכת ה-ISF [כחלק ממענק מחקר אישי מס' 1404/17 של פרופ' קרן וינשל (מרגל)]. מחקר זה לא יכול היה לראות אור ללא תמיכתה המלאה והנחייתה של פרופ' וינשל. תודה מיוחדת לחברי מערכת כתב העת ולעורכים על הערותיהם המועילות.

¹ BENJAMIN N. CARDOZO, THE NATURE OF THE JUDICIAL PROCESS 149 (1921)

פרק א' – מבוא

התפיסה הקלסית של משפט אזרחי מבוססת על ניהול הליך באולם בית משפט כשיאו של ההליך הוא בסיומו – בהכרעה שיפוטית.² אך כשעומס שיפוטי ומשאבים מוגבלים הם תופעה עולמית רחבה, הנדונה בהקשרים של צדק מושהה, גיוס כוח אדם שיפוטי ואיכות החלטות השיפוטיות, התפיסה הקלסית נעלמת ומפנה את מקומה לנורמה של סיום הליך שלא במתן פסק דין.³ השינוי התפיסתי לצד שינויי חקיקה אפשרו להציע לבעלי הדין הסדר פשרה או לדון על דרך של פשרה.⁴ פשרה הוכרה כ"דרך היעילה וההוגנת להכרעה במחלוקת",⁵ מגמה שאותה מכנה גלנטר "המשפט הנמוג".⁶ במקביל, ובדומה להליכים בעולם, גם בישראל הליכי יישוב הסכסוכים עברו מפרדיגמה של שיפוט לפרדיגמה של ניהול הסכסוך.⁷ מבחינה תוצאתית, השינויים הובילו לכך שלצד עלייה במספר התיקים שנפתחים מדי שנה,⁸ רוב התיקים האזרחיים מסתיימים ללא מתן פסק דין מנומק.⁹ מאמר זה יעסוק בהליכי שפיטה מכווני הסדרים, ולא במאמצים שיפוטיים להפניית הסכסוך להליכים חלופיים לשפיטה. הפניית צדדים לבירור מחלוקת בהליכים חלופיים לשפיטה היא דרך ראויה ובעלת חשיבות למערכת השיפוטית,¹⁰ וניתן לטעון כי שופטים פועלים במודע להעביר תיקים להליכים אלטרנטיביים להפחתת עומס העבודה.¹¹ יחד עם זאת, עיקר המאמצים השיפוטיים מכוון לפתרון המחלוקת בהליכי השפיטה עצמם, ולפיכך המאמר יתרכז בהם. מחקר זה מציע להוסיף על מחקרים קודמים ולבחון האם לעומס שיפוטי ישנה השפעה על קבלת החלטות שיפוטיות, ובאופן ספציפי על אופן סגירת ההליך.¹²

² Lawrence M. Friedman, *The Day Before Trials Vanished*, 1 JELS 689 (2004); Herbert M. Kritzer, *Adjudication to Settlement: Shading in the Gray*, 70 JUDICATURE 161 (1986); Stephen C. Yeazell, *The Misunderstood Consequences of Modern Civil Process*, 1994 WIS. L. REV. 631 (1994); יישכר רוזןצבי "ביזור מערכת השפיטה בישראל: התפקיד הנסתר של סדרי הדין" **משפטים** 717, 736 (2017); עמוס גבריאלי ומיכל אלברשטין "תהליכי יישוב סכסוכים באולם המשפט האזרחי: בין האינקוויזטורי לאדוורסרי" **מחקרי משפט** 125, 134 (2022) (להלן: גבריאלי ואלברשטין "תהליכי יישוב סכסוכים"). ראו גם, סי' 79א (א) 79ב (ב) לחוק בתי המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984, ס"ח 198. בהקשר זה, על מעבר לבחינת היקף הפשרות בבתי המשפט: Theodore Eisenberg & Charlotte Lanvers, *What Is the Settlement Rate and Why Should We Care?*, 6 JELS 111, 112 (2009).

³ ת"צ (מחוזי מרי) 30028-04-11 **יצחקי נ' מגדל חברה לביטוח**, פס' 66 (נבו) 21.11.2016. על התערבות שיפוטית בהסדר של הצדדים כחלק משיקול דעת שיפוטי, ראו: עמוס גבריאלי ומיכל אלברשטין "התערבות שיפוטית בהסדרי גישור" **המשפט** 125, 134 (2021). וגם: עמוס גבריאלי, נורית צימרמן ומיכל אלברשטין "הגישור הסמכותי: משפט בצל הגישור" **המשפט** 387, 401 (2018) (להלן: גבריאלי, צימרמן ואלברשטין "הגישור הסמכותי"). המחברים מפנים זקוק לפעילות של גישור סמכותי שיישמו בפועל הוא שינוי באופן שבו השופט בוחר ביישוב הסכסוך ומעבר ליישוב סכסוכים בהסדר, גם ללא גישור שנעשה על ידי מגשר.

⁴ "The Vanishing Trail", ראו: Marc Galanter, *The Vanishing Trial: An Examination of Trials and Related Matters in Federal and State Courts*, 1 JELS 459 (2004).

⁵ רוזןצבי, לעיל הי"ש 4, בעמ' 732; Ayelet Sela & Limor Gabay-Egozi, *Judicial Procedural Involvement (JPI): A Metric for Judges' Role in Civil Litigation, Settlement, and Access to Justice*, 47 J. L. & SOC. 468, 470-471 (2020).

⁶ הנהלת בתי המשפט **הרשות השופטת בישראל – דו"ח שנתי 2014** 5 (2015) (להלן: **הרשות השופטת דו"ח שנתי 2014**). וראו, על יצירת עומס שיפוטי משיטת ההנמקות של שופטים: משה ברניב ורן לחמן "הנהוגים השופטים בניגוד לשיפוטם?" **הפרקליט** 71 (2007).

⁷ קרן וינשלמרגל, ענבל גלון ויפעת טרבולוס "יצירת מדד משקלות תיקים להערכת העומס השיפוטי בישראל" **משפטים** 769, 812 (2015) (להלן: וינשלמרגל, גלון וטרבולוס "מחקר משקלות תיקים").

⁸ Samuel Issacharoff & Robert H. Klonoff, *The Public Value of Settlement*, 78 FORDHAM L. REV. 1177 (2009); Leora Bilsky & Talia Fisher, *Rethinking Settlement*, 15 THEO INQ L 77 (2014); HAZEL GENN, *JUDGING CIVIL JUSTICE* (2009); Michael Beenstock & Yoel Haitovsky, *Does the Appointment of Judges Increase the Output of the Judiciary?*, 24 INT'L REV. L. & ECON. 351 (2004). על השופט כמשתתף פעיל בהליך מכוון הסדר, ראו: Michal Alberstein, *Measuring Legal Formalism: Reading Hard Cases with Soft Frames*, 57 SLPS 161 (2012); RICHARD A. POSNER, *HOW JUDGES THINK* (2009). בדומה למודל ההתנהגות השיפוטית של פוזנר, לפיו השופטים מחפשים דרכים חלופיות להפחתת עומס העבודה. Richard A. Posner, *What Do Judges and Justices Maximize? (The Same Thing Everybody Else Does)*, 3 SUP. CT. ECON. REV. 1 (1993). וראו, על המנעד שבין הסמכות השיפוטית לבין פתרון הסכסוך בהסכמה: Yuval Sinai & Michal Alberstein, *Expanding Judicial Discretion: Between Legal and Conflict Considerations*, 21 HARV. NEGOT. L. REV. 221 (2016); Michal Alberstein, *Judicial Conflict Resolution (JCR): A New Jurisprudence for an Emerging Judicial Practice*, 16 CARDOZO J. OF CONFLICT RESOL. 879 (2015); Judith Resnik, *Many Doors? Closing Doors? Alternative Dispute Resolution and Adjudication*, 10 OHIO ST. J. ON DISP. RESOL. 211 (1995); Judith Resnik, *Whose Judgment? Vacating*

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

מחקרים שונים שנעשו על אופן סגירת התיקים בישראל מצאו שמרבית ההליכים בבית המשפט אינם מסתיימים בכתיבת פסק דין,¹³ אלא רק כ-15% מהתיקים במערכת בתי המשפט מסתיימים בפסק דין, ובבתי משפט השלום האחוז נמוך יותר ועומד על כ-12%, כשהזמן הנדרש לכתיבת פסק הדין צורך את מרב הזמן השיפוטי.¹⁴ מחקר אחר שנעשה על תיקים בתחומי משפט מגוונים בבית משפט השלום העלה שרק כ-6% מסתיימים בפסק דין מנומק, וכ-35% מסתיימים בהסכם פשרה המקבל תוקף של פסק דין, גם ללא מעורבות שיפוטית משמעותית.¹⁵

במחקר נרחב נוסף שנעשה בבתי משפט השלום,¹⁶ ביקשו החוקרים לשלב כמה מתודולוגיות מחקריות ולמדוד את הפעילות המשפטית ואופן סגירת ההליך בדרך של קיום תצפיות באולמות בית המשפט. מתודולוגיה זו מאפשרת בחינה מאוד מסוימת של התביעה היחידנית, ובכל הקשור להשפעה של עומס שיפוטי, אינה מאפשרת הכללה והסקה.

מחקר זה מבקש לקבל תמונה רחבה יותר על מה עושים השופטים, לא רק בתיק יחידני, אלא בסל תיקים מגוון, ולבחון את סל הגורמים המשפטיים המשפיעים על העומס השיפוטי כמכלול. במקרה כזה, תתקבל תמונה מייצגת של השפעת העומס השיפוטי על הליך קבלת ההחלטות. וכדי לבודד השפעה של מאפייני התיק השונים בהליכים שונים, ובעיקר מאפייני מורכבות ועומס שונים, בחרתי להתמקד בהליך מסוג אחד בעל מורכבות נמוכה, הוא הליך התביעה הקטנה. מחקר זה נערך בהמשך לעבודה שנעשתה על ידי אביב וגלון במחלקת המחקר והמידע של הכנסת בעניינם של תיקי תביעות קטנות¹⁷ וכלל איסוף נתונים נרחב לגבי 716 תיקים. כך, התאפשר להגיע לרמת דיוק ובידוד של משתנים של תיקים דומים בצורה מיטבית ולהתמקד רק בתיקים שבהם קיימת מעורבות שיפוטית. יש במאפיינים אלה כדי לקדם את השאלה החדשנית העומדת בבסיס מחקר זה, האם וכיצד עומס שיפוטי משפיע על קבלת החלטות שיפוטיות בתיקים שהסתיימו במתן פסק דין או בפשרה בבית המשפט לתביעות קטנות.

Judgment, Preferences for Settlement, and the Role of Adjudication at the Close of the Twentieth Century, 41 UCLA L. REV. 1471 (1994), Sinai & Alberstein; לעיל ה"ש 11.

¹³ ראו, קרני פרלמן "שופט מגשר? על שפיטה הסדרית ובין מצוי לרצוי במשפט הישראלי" **משפט ועסקים** יט 365, 368, 405-404 (2015). פרלמן עמדה על תמורות רעיוניות והשפעת הגישה השיתופית על השינוי בהליכי השפיטה והציעה לכוון את כלל הליכי השפיטה מכווני הפתרון המוסכם בשם "שפיטה הסדרית" תוך התייחסות למודלים אפשריים ליישומה. על בחינה השוואתית, ראו: Michal Alberstein & Nourit Zimmerman, *Judicial Conflict Resolution in Italy, Israel and England and Wales: A Comparative Look on the Regulation of Judges Settlement Activities*, in *COMPARATIVE DISPUTE RESOLUTION* 13-14 (Maria F. Moscati et al. eds., 2018). כאן יש להדגיש כי שפיטה הסדרית, כזו המקובלת בבית המשפט לענייני משפחה או מכוח תקנות סדר הדין החדשות, היא מסלול הסדר אחר מזה שמחקר זה מבקש לעמוד עליו. השפיטה ההסדרית שונה בעיקר בעובדה שהיא מפנה את הצדדים למפגשי גישור מחוץ לאולם בית המשפט, בטרם אלה מגיעים לשופט, ומדובר בשפיטה הסדרית מנדטורית. המשמעות היא שהמאמץ המנטלי והזמן שמושקע בצדדים לסכסוך לפתרון הסדרי אינו מוטל על השופט. מחקר זה יעסוק בהליכים משפטיים לאחר שאלה הגיעו לאולם בית המשפט ויבחן את אופן סגירת הליכים אלה.

¹⁴ וינשלמר, גלון וטרבולוס "מחקר משקלות תיקים", לעיל ה"ש 9, בעמ' 812.

¹⁵ Sela & Gabay-Egozi, לעיל ה"ש 7, בעמ' 474. בשונה מהמוצע במחקר הנוכחי, מחקר נעשה על תיקים מגוונים מבית המשפט השלום, ובתקופה מוקדמת יותר, וכלל גם תיקים שהסתיימו ללא צורך במעורבות שיפוטית משמעותית. המחקר התייחס לתיקים שנסתיימו בין השנים 2008 ל-2011 והתבסס על מאגר הנתונים שפרסמה הרשות השופטת בשנת 2017, ראו: מחלקת מחקר של הרשות השופטת **סקירה השוואתית בנושא הוצאות משפט – לקראת מחקר אמפירי בישראל** (2017). החוקרות בחנו 1,123 תיקים בהליכים מגוונים, וביניהם 415 תיקים אזרחיים, 346 תיקים במסלול מהיר, 275 במסלול מקוצר, 116 הליכי התנגדות לביצוע שטר ועוד 131 הליכים נוספים שהוגדרו כהליכים מיוחדים. אך במעל 50% מהם ניתן פסק דין ללא שהוגש כתב הגנה וב-15% נוספים מהתיקים ניתן פסק דין ללא דיון. בשני המקרים לטעמי אין מעורבות שיפוטית או שהמעורבות השיפוטית קטנה.

¹⁶ לדיון מתודולוגי בנושא, ראו, עידית רונן ואח' "תצפיות על פעילויות שופטים באולם בית המשפט: דיון מתודולוגי מפרספקטיבה איכותנית" **המשפט** כד 207 (2018). במחקר, ביצעו תצפיות באולמות דיון ואספו נתונים.

¹⁷ מחלקת מחקר של הרשות השופטת **בית המשפט לתביעות קטנות** 5 (2016) (להלן: אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות").

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

כאמצעי לבחינת השאלה המרכזית במאמר, בנוגע למידת ההשפעה של העומס השיפוטי על הליך קבלת ההחלטות השיפוטיות, יתבסס המחקר על בחינה אמפירית של תיקי תביעות קטנות.¹⁸ בתי משפט לתביעות קטנות הם דוגמה להתאמת משאב המערכת השיפוטית לצורכי יעילות ועומס,¹⁹ זאת לצד פריחה של פתרון סכסוכים בדרכים אלטרנטיביות.²⁰ תיקי תביעות קטנות מיועדים לפסיקה פשוטה, מהירה וזולה בסכסוכים אזרחיים קטנים.²¹ באמצעות הליכים פשוטים, כללי הראיות הגמישים, בתי המשפט לתביעות קטנות מעניקים לכל בני האדם פורום לפתרון סכסוכים אזרחיים הכרוכים בסכומי כסף קטנים.

ככלל ניתן לשער שככל שהשופט נתון בעומס תיקים רב, סביר שהוא יעודד את הצדדים להגיע לפשרה או להסדר אלטרנטיבי אחר.²² אך בכל הנוגע לתיקי תביעות קטנות, בגלל שהמורכבות השיפוטית קטנה יחסית ומשך ההליך הוא קצר באופן יחסי, ניתן היה לשער שהעומס השיפוטי לא יהווה תמריץ לשופט לעודד פשרה שתצריך ממנו מעורבות שיפוטית על פני פסק דין.²³ תיקי תביעות קטנות מתאפיינים במעין חלופה שבין גמישות או עלות לבין דיוק. כלומר, ההחלטה השיפוטית נחשבת לפחות מדויקת, וככל שיש יותר איזודאות כך ניתן לסבור שתהינה פחות פשרות.²⁴ אפקט זה של איזודאות על פשרות מתעצם מקום בו אין עורכי דין שיכולים לתווך לצדדים או בין הצדדים (כשיש צד אחד חזק יותר). ומכאן, ניתן להניח שהבאת הצדדים לכדי פשרה תדרוש מהשופט מאמץ גדול, הן בזמן והן מאמץ מנטלי,²⁵ נושא שנבחן בעבר על ידי חוקרים במנגנון של הליכי ערעור.²⁶ לכן, ההשערה במחקר זה היא ששופטי תביעות קטנות הנמצאים בעומס שיפוטי גבוה, בשונה מתיקים משפטיים אחרים, לא יהיו בעלי תמריץ לדחוף את הצדדים לפתרון הסכסוך בדרך של פשרה. נוסף על כך, יש להניח כי אם לא מצליחים לגרום לצדדים להגיע לפשרה, שופטים עמוסים יעדיפו להוציא פסק דין שדוחה את התביעה,²⁷ בדומה למחקרים קודמים שעמדו על כך שסביר ששופטים עמוסים יפסקו באופן השומר על הסטטוס קוו של

¹⁸ מחקרים על תיקי תביעות קטנות כבעלי יכולת לנבא היטב פרוצדורה אזרחית נעשו כבר לפני שנים: John Montague Steadman & Richard S. Rosenstein, *Small Claims Consumer Plaintiffs in the Philadelphia Municipal Court: An Empirical Study*, 121 U. PA. L. REV. 1309 (1973).

¹⁹ על שימוש בתיקים של בית משפט בערכאה נמוכה, שהם בעלי משקל נמוך במודד עומס תיקים, כבסיס למחקרי יעילות שיפוטית, ראו: Massimo Finocchiaro Castro & Calogero Guccio, *Bottlenecks or Inefficiency: An Assessment of First Instance*, 11 INT'L REV. L. & ECON. 317 (2015).

²⁰ ראו, בהרחבה, על אודות יישוב סכסוכים שיפוטי אלטרנטיבי אצל: מיכל אלברשטיין "יישוב סכסוכים שיפוטי: אל תורת המשפט מעבר למחלוקת" **דין ודברים** 17 (2018); וכביקורת על הבעייתיות הטמונה בשילוב הליכים אלטרנטיביים בבית המשפט: Roselle L. Wissler, *Mediation and Door: Resnik*, לעיל ה"ש 12, בעמ' 263; על הסדרים בתיקי תביעות קטנות, ראו: Roselle L. Wissler, *Mediation and Door: Resnik*, 323-358 *Adjudication in the Small Claims Court: The Effects of Process and Case Characteristics*, 29 L. & SOC'Y REV. 323-358 (1995).

²¹ כך, כשהתביעה מורכבת היא לרוב מסווגת ככזו שאינה מתאימה להתברר כתביעה קטנה, גם אם סכום התביעה קטן, והיא תועבר לבית משפט השלום, ראו ס' 60(ב) לחוק בתי המשפט.

²² להרחבה על אודות גישת המשפט המקובל ביחס להסכמי פשרה בהליך הניהול המשפטי, ראו: Stephen McG. Bundy, *The Policy in Favor of Settlement in an Adversary System*, 44 HASTINGS L.J. 1 (1992); Chris Guthrie, *Better Settle Than Sorry: Kenneth E. Scott, Two*, 43, 90 (1999). *The Regret Aversion Theory of Litigation Behavior*, 1999 U. ILL. L. REV. 43, 90 (1999). סקוט מציע מודל נורמטיבי להבנת ההליך האזרחי. להבנתו, מטרת ההליך האזרחי היא לפתור סכסוך בין צדדים בכל דרך ראויה שניתן, במיוחד בדרכים שעשויות להקל על העומס בתיקים, ולהוזיל עלויות.

²³ זאת, בהשוואה לפשרה שאליה יגיעו הצדדים, שאכן מרבית התיקים המנוהלים בבית המשפט לתביעות קטנות מסתיימים באופן זה. ראו, אסף טבקה "בית המשפט לתביעות קטנות בישראל: מגמות רעיוניות, דיוניות ונורמטיביות בנוגע לאנשים החיים בעוני" **משפטים** מט 213, 242 (2019). ובדו"ח הרשות השופטת של אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17.

²⁴ George L. Priest & Benjamin Klein, *The Selection of Disputes for Litigation*, 13 JLS 1 (1984).

²⁵ בין עומס שיפוטי לבין העדפת זמן חופשי, ראו: Lee Epstein, William M. Landes & Richard A. Posner, *The Behavior of Federal Judges: A Theoretical and Empirical Study of Rational Choice* (2013).

²⁶ Mitu Gulati & C.M.A. McCauliff, *On Not Making Law*, 61 LCP 157, 159-160 (1998).

²⁷ ניתן להתרשם מהזמן הרב הנדרש משופטים עבור כתיבת פסק דין, כך עולה גם ממחקר חדש של הרשות השופטת, שכ-20% מהזמן השיפוטי בבית משפט השלום מוקדש לכתיבת פסקי דין: מחלקת המחקר של הרשות השופטת **עומס העבודה השיפוטית במערכת בתי המשפט בישראל** 207 (2021) (להלן: אביב וארנטל "המחקר החדש של הרשות השופטת").

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

הצדדים.²⁸ הנחה זו כי שופטים עמוסים יעדיפו להוציא פסק דין שדוחה את התביעה מתבססת על מחקרים רבים שבחנו את התנהלותם של בתי משפט עמוסים. כך, למשל, במחקרם של ג'ף דה מוט ואחרים עולה כי בתי משפט עמוסים העדיפו לעבור להסדרים שמאפשרים הפחתת עומס.²⁹

מטרתו של המאמר היא לתרום לשיח האקדמי בתחום העומס השיפוטי והשלכותיו וכן לבסס תשתית עובדתית לרפורמה שתוביל להתייעלות המערכת ולהפחתת העומס השיפוטי בבתי המשפט. תרומתו העיקרית באה לידי ביטוי בשני רבדים: ברובד האקדמי – המאמר מעשיר את הידע והספרות האקדמית בנושא העומס השיפוטי והשלכותיו וכן מעלה כמה הצעות למחקרי המשך בתחום; וברובד הפרקטי – המאמר מניח רקע ותשתית לצורך קידום רפורמה להתמודדות יעילה של המערכת עם עומס שיפוטי. על אף שנעשו מחקרים בנושא העומס השיפוטי,³⁰ מיקוד המחקר בתיקי תביעות קטנות עשוי לשמש תשתית עובדתית בנושא העומס השיפוטי והשפעותיו גם לחוקרים במדינות אחרות, שכן מרבית מדינות העולם מנהלות מסלול מיוחד לטיפול בתביעות קטנות.³¹ בהשוואה למחקרים קודמים,³² ובשונה ממחקרים בתחום של עומס שיפוטי,³³ מחקר זה יבחן את השפעת העומס השיפוטי על תוצאות ההליך, תוך הבחנה, בין היתר, בין תוצאות אפשריות של: קבלת התביעה, דחייתה, דחייה חלקית ופשרה. עוד יציע המחקר הבחנה בין סוגים שונים של הסדרים שאינם פסק דין מנומק.³⁴ שיפור ההבנה על אודות הגורמים המשפיעים על החלטות שיפוטיות של שופטים בבתי משפט השלום לא רק שיש בו להוסיף על הספרות האקדמית בנושא העומס השיפוטי, אלא יש בו גם כדי להוות רקע לביסוס רפורמה משפטית אקטיבית ולהתמודדות מיטבית עם העומס השיפוטי בתיקים אלה.³⁵

בפרק השני יוצגו הגישות השונות למחקרי עומס שיפוטי – הן הגישה השיפוטית והן הגישה הניהולית. **הפרק השלישי** יעסוק במקרה המבחן – תביעות קטנות – ובמסגרתו יובאו חמישה מאפיינים ייחודיים של בית המשפט לתביעות קטנות. **בפרק הרביעי** יוצגו המתודולוגיה, מערך המחקר והשערותיו. **בפרק החמישי** יובא פירוט על אודות ממצאי המחקר לפי קריטריונים שונים ויוצגו המסקנות המתבקשות מנתונים אלה. **הפרק**

Shai Danziger, Jonathan Levav & Liora Avnaim-Pesso, *Extraneous Factors in Judicial Decisions*, 108 PROC. OF THE JEF DE MOT ET AL., *Appellate*; DANIEL KAHNEMAN, THINKING FAST & SLOW 44 (2011); NAT'L ACAD. SCI. 6889 (2011) מאמרם של Daljord, Urminsky & Urteta, שבחנו לאחרונה את התאוריה באמצעות שימוש במודל של רצף קבלת החלטות: Øystein Daljord, Oleg Urminsky & Jose-Manuel Ureta, *The Status Quo Theory of Depletion Does not Explain the Israeli Parole Decisions*, SSRN (Dec. 23, 2017) https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3448164

²⁸ מעבר מדוקטרינה של רשלנות תורמת (דוקטרינה אשר גרמה לבתי משפט רבים ליצור טלאים מורכבים של חריגים אשר הולידו ערעורים רבים והגבירו את העומס בבתי המשפט) לדוקטרינה השוואתית בשל היותה מפחיתת עומס. שם. כמו כן, החוקרים התייחסו במאמרם לחוקרים אחרים אשר הוכיחו כי שופטים אשר מרוויחים שכר קבוע (ולא שכר המשתנה בהתאם לכמות התיקים שלהם) יעדיפו למקסם את הפנאי האישי שלהם על ידי הכרעה בפרשות מקרים – כלומר על ידי דחיית התביעה והשאת הסטטוס קוו שקיים בין הצדדים.

²⁹ כך, למשל, ראו, וינשלמרגל, גלון וטרבולוס "מחקר משקלות תיקים", לעיל ה"ש 9. ראו גם: נטע נדיב "האם התמקצעות שיפוטית חשובה? התמקצעות ועומס בבתי המשפט המחוזיים" **משפט ועסקים** כז 87 (2023).

³⁰ מחקרים קודמים שהתמקדו בתיקי תביעות קטנות עסקו בעיקר בתיקים בתחום הביטוח, בעוד מחקר זה עוסק בפתרון סכסוכים אזרחיים. ראו: שמואל בכר ואבישי קליין "פרדוקס הייצוג והכוח בבית המשפט לתביעות קטנות: על תביעות ביטוח, פערי כוחות וכך רגלו של השופט" **הפרקליט** נ 327 (2009).

³¹ Daniel M. Schneider, *Empirical Research on Judicial Reasoning: Statutory Interpretation in Federal Tax Cases*, 31 N. M. L. REV. 325 (2001). ובעניין של תביעות קטנות, ראו, אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17.
³² Matthew Kleiman et al., *Weighted Caseload: A Critical Element of Modern Court Administration*, 26 I. J. L. P. 21 (2018); Andreas Lienhard & Daniel Kettiger, *Research on the Caseload Management of Courts: Methodological Questions*, 7 UTRECHT L. REV. 66 (2011); Bruce Green, *The Price of Judicial Economy in the US*, 7 Oñati Socio-Legal Series 790 (2017).

³³ ראו, למשל, את מחקרם של גבריאל ואלברשטיין שהתייחס להסדרים כמכלול ובין היתר: משיכה, מחיקה, הכרעה לפי ס' 79א(א), פשרה לאחר דיון ועוד. גבריאל ואלברשטיין "תהליכי יישוב סכסוכים", לעיל ה"ש 4.

³⁴ Keren Weinshall0-ee-Margel, *Attitudinal and Neo-Institutional Models of Supreme Court Decision Making: An Empirical and Comparative Perspective from Israel*, 8 JELS 556 (2011).

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

השישי יוקדש לבחינה ספציפית כיצד עומס שיפוטי בו מצוי השופט ביום הדיון עצמו יכול להשפיע על אופן סגירת ההליך. ולבסוף, יובאו **דברי סיכום והמלצות** להמשך.

פרק ב' – גישות שונות למחקרי עומס שיפוטי

שיטת המדידה הרווחת של עומס שיפוטי משלבת משקל של תיקים ומבוססת על הזמן השיפוטי הממוצע הנדרש בהליך. אופני מדידה מתקדמים הובילו כמה חוקרים למסקנות שונות לעניין התנהלות בתי המשפט ולמעבר משיח של עלייה בעומס שיפוטי לשיח על מצב סטטי של עומס בשלושת העשורים האחרונים.³⁶ לטענת חוקרים אמריקאים, ששותפים לתפיסה זו, ככל שאכן קיים משבר של עומס שיפוטי, הוא לא נגרם כתוצאה מעלייה במספר התיקים, אלא כתוצאה מכשל ניהולי והיעדר יעילות של בתי המשפט, הליכים משפטיים מיושנים ותפקיד פסיבי של השופטים שמכוחו מתאפשר ביתר קלות ניהול מושהה של תביעות על ידי הצדדים.³⁷ ניתן להסתכל על כלל הספרות בתחום הרחב של עומס תיקים בבתי המשפט כחלק ממנעד בין שתי גישות עיקריות, גישה שיפוטית וגישה ניהולית.³⁸ הגישה השיפוטית מבוססת על ההנחה כי אין לראות בצדק כמוצר או כמצרך גרידא.³⁹ חוקרים אשר מאמצים גישה זו מודדים לעיתים תכופות עומסי עבודה בהתבסס על מספר התיקים. כתוצאה מכך, הם מצביעים על גידול אקספוננציאלי בעומס השיפוטי ומייחסים אותו להתפתחויות סוציו-משפטיות היוצרות נפח הולך וגובר של תיקים, לצד עלייה קטנה במספר השופטים. לכן, הפתרון שמחקרים אלה מצביעים עליו הוא הגדלת תקציבים וכוח אדם כדי להתמודד עם הגידול בעומס השיפוטי.⁴⁰ הגישה הניהולית רואה את הרשות השופטת כספקית שירות חיונית, ותפקידה לספק צדק בדומה למערכת בריאות המספקת שירותים בריאותיים.⁴¹ גישה זו ניגשת למדידת העומס באופן מורכב יותר, ולעיתים קרובות מייחסת אותו לבעיות ניהול של המערכת המשפטית.⁴² כך, מניחה הגישה הניהולית שהגדלת תקציב או

Philip Habel & Kevin Scott, *New Measures of Judges' Caseload for the Federal District Courts, 1964–2012*, 2 J. L. & CTS. 153 (2014); Patricia W. Hatamyar Moore, *The Civil Caseload of the Federal District Courts*, 2015 U. ILL. L. REV. 1177 (2015).

Michael Mitsopoulos & Theodore Pelagidis, *Greek Appeals Courts' Quality Analysis and Performance*, 30 EJLE 17 (2010); מחלקת מחקר של הרשות השופטת **דחיות דיונים במערכת המשפט** (2013). והשוו עם אביב וארנטל "המחקר החדש של הרשות השופטת", לעיל ה"ש 27.

MAX WEBER, *ECONOMY AND SOCIETY: AN OUTLINE OF INTERPRETIVE SOCIOLOGY* (Guenther Roth & Claus Wittich eds., 1978).

ראו, בהרחבה, חנוך דגן ואביחי דורפמן "צדק ביחסים" **עיוני משפט** מא 307 (2019); Gerald Bard Tjoflat, *More judges, less justice: The Case Against Expansion of the Federal Judiciary*, 79 A. B. A. J. 70 (1993).

Marin K. Levy, *Judging Justice on Appeal*, 123 YALE L. J. 2386 (2014); Timothy J. Capurso, *How Judges Judge: Theories on Judicial Decision Making*, 29 U. BALT. L. F. 5 (1999); WILLIAM M. RICHMAN & WILLIAM L. REYNOLDS, *INJUSTICE ON APPEAL: THE UNITED STATES COURTS OF APPEALS IN CRISIS* (2012); Marin K. Levy, *Judging the flood* Andrew L. Adler, *Extended vacancies, crushing caseloads, and emergency; of litigation*, 80 U. CHI. L. REV. 1007 (2014) David R. Stars & Shaun M. Pettigrew, ; *panels in the federal courts of appeals*, 15 J. OF APP. PRAC. & PROCESS 163 (2014) ומחקר *The Rising caseload in the fourth circuit: A statistical and institutional analysis*, 61 S. C. L. REV. 421 (2010).

שנעשה על ישראל: Michael Beenstock, *The productivity of judges in the courts of Israel*, 35 I. L. R. 249 (2001); CORNELL W. CLAYTON & HOWARD GILLMAN, *SUPREME COURT DECISION-MAKING: NEW INSTITUTIONALIST APPROACHES* (1999).

Attallah Shan et al., *Judicial efficiency and capital structure: An international study*, 44 J. OF CORP. FIN 255 (2017); Michael Mitsopoulos & Theodore Pelagidis, *Greek appeals courts' quality analysis and performance*, 30 EJLE 17 (2010); Teresa Dalton & Jordan M. Singert, *Bigger isn't Always Better: An Analysis of Court Efficiency Using Hierarchical Linear Modeling*, 34 PACE L. REV. 1169 (2014); Massimo Finocchiaro Castro & Calogero Guccio, *Bottlenecks or inefficiency? An assessment of first instance Italian courts' performance*, 11 EJLE 317 (2015).

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

מינוי שופטים חדשים לבתי המשפט אינם צפויים להיות אינסטרומנטליים,⁴³ שכן כשיותר שופטים מתמנים לבית משפט עם עומס נתון, ההשערה היא שהשופטים ישקיעו את הזמן במקסום התועלת האישית ויגיבו על ידי הגדלת זמנם הפנוי.⁴⁴ חוקרי הגישה הניהולית מבקרים לעיתים קרובות את האופן שבו הגישה השיפוטית מודדת את העומס השיפוטי ומתווכחים האם יש לבסס את המדידה רק על מספר התיקים, או גם להתחשב במגוון הרחב של ההליכים המשפטיים והשונות ביניהם, הן בבחינת סוג ההליך והן בבחינת בתי המשפט השונים.⁴⁵ משמעות הדבר ששופטים עם עומס קטן יותר יכולים לעשות שימוש טוב יותר בזמן השיפוטי העומד לרשותם, כשאחת האפשרויות עשויה להיות קבלת החלטות מהירות יותר או צמצום העומס של התיקים, כפי שהוצג במחקר שנעשה על הפרודוקטיביות הגוברת של בתי המשפט בברזיל.⁴⁶ אפשרות אחרת היא שירידה בעומס השיפוטי תגדיל את המוטיבציה של השופטים להגיע לתוצאה טובה יותר בתיקים. זאת לפי הגישה שהחלטות שיפוטיות של שופטים מונעות מהרצון לבצע עבודה טובה.⁴⁷ כך למשל ניתן להניח ששופטים הנתונים בעומס קל עשויים להשקיע יותר זמן בראיות, הסבירות שיפסלו תיקים מטעמים פרוצדורליים תרד והסבירות שההכרעות ייעשו בדרך של פסק דין, על פני הסדרים, עולה.

מחקרים אמפיריים הקשורים בגישות אלה הצביעו על כך שעומס משפיע על איכות ההחלטה השיפוטית, על תוצאות ההליך ועל כמות התיקים שממשיכים להליך שיפוטי מלא.⁴⁸ באופן דומה, גם מחקרם של אפשטיין ואחרים הראה כי עומס שיפוטי גדול מוביל שופטים לעשות שימוש בדרכים לסיום מהיר של הסכסוך.⁴⁹ נדמה אם כך שעומס שיפוטי משפיע באופן ישיר על תוצאות ההליך, גם אם הוא מנוהל באופן מלא ובסופו ניתן פסק דין. בתחומי משפט שונים הצביעו חוקרים על קשר זה: מחקרים בתחום המשפט הפלילי העלו שעומס שיפוטי מקטין את הסבירות למאסר ומעלה את הסבירות לפתרונות חלופיים.⁵⁰ בתיקי רשלנות נמצא שעומס שיפוטי משפיע לא רק על תוצאות ההליך ועל מידת הפנייה להליכים אלטרנטיביים,⁵¹ אלא גם על שכר

David Webber, *Good budgeting, Better Justice: Modern Budget Practices for the Judicial Sector*, in L&D WORKING 43 (2007); Michael Beenstock & Yoel Halitovsky, *Does the appointment of judges increase the output of the judiciary?*, 24 INT'L REV. L. & ECON. 351 (2004).

Richard A. Posner, *What Do Judges Maximize? (The Same Thing Everybody Else Does)*, 3 SUP. CT. ECON. REV. 1, 3-4 (1993). מנגד, הגישה השיפוטית תצביע על המוטיבציה של השופטים לביצוע עבודה טובה, ואם יוקל עומס התיקים הם צפויים לנצל את הזמן הנוסף כדי להשקיע בתיקים הנותרים שלהם: Christoph Engel & Lilia Zhurakhovska, *You Are in Charge: Experimentally Testing the Motivating Power of Holding a Judicial Office*, 46 THE J. OF LEGAL STUD. 1 (2017).

Lauren K. O'Connell, *What do Judges Maximize?*, לעיל ה"ש 9, וגם: Posner, *What do Judges Maximize?*, לעיל ה"ש 44; Lauren K. O'Connell, *Caseload and judging: Judicial adaptations to caseload*, 1990 BYU L. REV. 3 (1990).

Adalmir de Oliveira Gomes, Tomas de Aquino Guimaraes & Luiz Akutsu, *The Relationship between Judicial Staff and Court Performance: Evidence from Brazilian State Courts*, 8 INT'L J. FOR CT. ADMIN. 12 (2016).

Engel & Zhurakhovska, לעיל ה"ש 44; Galanter, *The Vanishing Trial*, לעיל ה"ש 6.

Lee Epstein, William M. Landes & Richard A. Posner, *Why (and When) Judges Dissent: A Theoretical and Empirical Analysis*, 3 J. LEGAL ANAL. 101 (2011); Pareshe Kumar Narayan & Russel Smyth, *What Explains Dissent on the High Court of Australia? An Empirical Assessment Using a Cointegration and Error Correction Approach*, 4 JELS 401 (2007).

Jeffery T. Ulmer & Mindy S. Bradley, *Variation in Trial Penalties Among Serious Violent Offenses*, 44 CRIMINOLOGY 631 (2006); Jeffery T. Ulmer, James Eisenstein & Brian D. Johnson, *Trial Penalties in Federal Sentencing: Extra-Guidelines Factors and District Variation*, 27 JQ 560 (2010); Jeffery T. Ulmer & Brian Johnson, *Sentencing in Context: A Multilevel Analysis*, 42 CRIMINOLOGY 137 (2004); Jason Best & Lydia Brashear Tiede, *Vacancy in Justice: Analyzing the Impact of Overburdened Judges on Sentencing Decisions*, SSRN (Jan. 22, 2015) https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2417348; Gregory C. Sisk, Michael Heise & Andrew P. Morriss, *Charting the Influences on the Judicial Mind: An Empirical Study of Judicial Reasoning*, 73 N.Y.U. L. REV. 1377 (1998); Brian D. Johnson, *The Multilevel Context of Criminal Sentencing: Integrating Judge and County Level Influences*, 44 CRIMINOLOGY 259 (2006).

Jef De Mot et al., לעיל ה"ש 28.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

הטרח שנקבע לטובת עורכי הדין.⁵² ובתחום המשפט המנהלי, נמצא שעומס שיפוטי רב מעודד את השימוש בדוקטרינות שיפוטיות המאפשרות דחייה מוקדמת של העתירה.⁵³ מחקרים אחרים שבחנו את ההשפעה של העומס השיפוטי על לחץ זמנים במסגרת ערכאות הערעור, הן בהליכים אזרחיים והן בהליכים פליליים, מצאו שהעומס מחזק את הנטייה השיפוטית להעניק חשיבות יתרה להליך השיפוטי בבית משפט קמא ולשמר את הסטטוס קוו.⁵⁴

מקובל להניח שקבלה או דחייה של התביעה יכולות להיות מושפעות מהעומס השיפוטי ומכמות התיקים הממתינים להכרעה שיפוטית.⁵⁵ ואכן, מממצאי המחקר עלה, בהתבסס על מדדים שונים, שהשופט משקיע פחות מאמץ בהחלטה שדוחה את התביעה, בניגוד לקבלה חלקית או מלאה. תוצאה משמעותית זו טמונה בירתון של הליכי התביעות הקטנות, שמשקלן קטן והן דומות זו לזו.⁵⁶

פרק ג' – תביעות קטנות כמקרה מבחן

שימוש בדרכי פשרה והסדרים אלטרנטיביים אינו רק הסבר או תוצאה של עומס שיפוטי, אלא הוא מקובל בתחום התביעות הקטנות במדינות רבות,⁵⁷ שבחלק מהמקרים אף מצהירות במפורש שמטרתן של בית המשפט בהליכים אלה היא להביא את הצדדים להסדר מוסכם.⁵⁸ העלייה במספר התביעות הקטנות, המאופיינות בהליך משפטי ללא ייצוג, יוצרת עומס על המערכת השיפוטית.⁵⁹ נתונים שפורסמו על ידי הנהלת בתי המשפט בתקופה

Theodore Eisenberg, Talia Fisher & Issi Rosen-Zvi, *Attorneys' Fees in a Loser-Pays System*, 162 U. PA. L. REV. 1619 52 (2014); Eric Helland & Jonathan Klick, *The Effect of Judicial Expedience on Attorney Fees in Class Actions*, 36 JLS 171 (2007).

53 EPSTEIN, M. LANDES & POSNER, לעיל ה"ש 25.

54 Chris Guthrie & Tracey E. George, *The Futility of Appeal: Disciplinary Insights into the "Affirmance Effect" on the United States Courts of Appeals*, 32 FLA. ST. U. L. REV. 357 (2005); Bert I. Huang, *Lightened Scrutiny*, 124 HARV. L. REV. 1109 (2011); Narayan & Smyth, לעיל ה"ש 49; EPSTEIN, M. LANDES & POSNER, לעיל ה"ש 25; Weinshall-Margel, לעיל ה"ש 25; JEFFREY A. SEGAL & HAROLD J. SPAETH, *THE SUPREME COURT AND THE ATTITUDINAL MODEL REVISITED*; (2002) Eileen Braman, *Cognition in the Courts: Analyzing the Use of Experiments to Study Legal Decision-Making*; (2002) Keren, in LEE EPSTEIN & STEFANIE A. LINDOQUIST, *THE OXFORD HANDBOOK OF U.S JUDICIAL BEHAVIOR* 483 (2017) Weinshall-Margel, Udi Sommer & Ya'acov Ritov, *Ideological Influences on Governance and Regulation: The Comparative Case of Superme Courts*, 12 REGUL. & GOVERNANCE 334 (2017).

55 Henry J. Friendly, *Averting the Flood by Lessening the Flow*, 59 CORNELL L. REV. 634, 642 (1974); Ruth Bader Ginsburg, *Reflections on the Independence, Good Behavior, and Workload of Federal Judges*, 55 U. COLO. L. REV. 1, 7-13 (1983); Lewis F. Powell, Jr., *Are the Federal Courts Becoming Bureaucracies?*, 68 A. B. A. J. 1370, 1371 (1982); Christoph Engel & Keren Weinshall, *Manna from Heaven for Judges: Judges' Reaction to a Quasi-Random Reduction in Caseload*, 17 JELS 722 (2020).

56 Lei Li, *Compromise and Breakthrough: Path Choice of Reform on Judge Salary Mechanism in China*, 4 INT'L CONF. ECON. & MGMT. 301 (2017).

57 הדחף של הצדדים להגיע להסכם פשרה עולה בקנה אחד עם התנהגות בתי המשפט לתביעות קטנות ברחבי העולם: Austin Sarat, *Alternatives in Dispute Processing: Litigation in a Small Claims Court*, 10 L. & SOC'Y REV. 339, 352 (1976); JOHN BALDWIN, *SMALL CLAIMS IN THE COUNTY COURTS IN ENGLAND AND WALES: THE BARGAIN BASEMENT OF CIVIL JUSTICE?* 17, 64-65 (1997); THERESA M. RUDY, *SMALL CLAIMS COURT* 85-87 (1990); STEVEN WELLER & JOHN C. RUHNKA, *PRACTICAL OBSERVATIONS ON THE SMALL CLAIMS COURT* 18-20 (1979); JOHN C. RUHNKA, STEVEN WELLER & JOHN A. MARTIN, *SMALL CLAIMS COURT: A NATIONAL EXAMINATION* 140 (1978); Thomas L. Eovaldi & Peter R. Meyers, *The Pro Se Small Claims Court in Chicago: Justice for the "Little Guy"?*, 72 N. W. U. L. R. 947, 965-980 (1978); Suzanne E. Elwell & Christopher D. Carlson, *The Iowa Small Claims Court: An Empirical Analysis*, 75 IOWA L. REV. 433, 538 (1990).

58 ראו, לדוגמה, את הוראות בתי משפט לתביעות קטנות בניו זילנד: Small Claims Tribunals Act, 35 (N.Z.) sec. 15(1) (1976); Disputes Tribunal Act, 110 (N.Z.) sec 1A (1988). חוק זה בוטל בשנת 1988 באמצעות חקיקת חוק אחר: Anne Dannerbeck Janku & Joseph A. Vradenburg, *Self-Represented Litigants and Civil Case Dispositions in Missouri: An Impact Analysis*, 51 CT. REV. 74, 74-75 (2015).

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

שבה נדגמו התיקים למחקר זה, ובשנה לפני וכן לאחר מכן,⁶⁰ מראים שבממוצע בכל שנה מוגשים כ-41,000 תיקי תביעות קטנות חדשים, המהווים 15% מכלל התיקים האזרחיים בבית משפט השלום, ומרביתם בסכום העולה על 15,000 ש"ח. תיקים אלה נמשכים על פני יותר מחצי שנה, בדומה לתיקים בתחום דיני המשפחה ותיקי נוער,⁶¹ וכמחצית מהם נסגרים בפשרות.⁶²

מבחינה היסטורית, הקמתם של בתי המשפט לתביעות קטנות נועדה לספק מענה לצורך של אוכלוסייה ממוצעת ומטה, שבשל מורכבות ניהול הליך אזרחי משפטי רגיל, לא הייתה לה המוכנות או היכולת לפתור סכסוכים באמצעות מערכת בתי המשפט.⁶³ בית משפט זה מציע אופן ניהול תביעה ייחודי, ובדומה למערכות אחרות בעולם, הוא נחשב ל"בית המשפט של העם".⁶⁴ כך, בניו זילנד, בתי המשפט לתביעות קטנות הוקמו משום שהליך הגשת התביעה האזרחית הפך ליקר מדי ולא נגיש לאוכלוסייה,⁶⁵ ובמחוז נובה סקוטיה, קנדה, בתי משפט אלה הוקמו עם המטרה המוצהרת של יצירת גישה מהירה, זולה ולא פורמלית של צדק לכול.⁶⁶

שירות משפטי הוא שירות יקר, והתפיסה היא שאנשים המשתייכים למעמד הנמוך והבינוני, עם גישה לטכנולוגיה והשכלה מסוימת, ינסו לעיתים תכופות לנווט במערכת המשפט ללא סיוע.⁶⁷ בדרך של פישוט הליכי המשפט, יצר בית המשפט לתביעות קטנות פורום לפתרון סכסוכים אזרחיים בעלי מורכבות כספית קטנה יחסית.⁶⁸ מטרתו המקורית, לאפשר מהירות דיון ועלויות נמוכות, הושגה במידה מסוימת, לצד ביקורת על היעדר נגישות אמיתית לאזרח הממוצע וחוסר יעילות של ההליכים.⁶⁹ עיקר הטענה הוא שהיעדר ידע וניסיון של התובעים הפוטנציאליים, שאינם מיוצגים, לא רק שיוצר חסם עבורם, אלא גם יוצר חולשה בעבור תובעים שכן מגיעים לבית המשפט.⁷⁰ באופן המשפיע על מחקר זה, האפיון של בית משפט לתביעות קטנות כבית משפט המתמודד עם צדדים לא מיוצגים, ללא ידע וניסיון, באופן שגורר אחריו בעיות שונות, מגביר את הנטל על המערכת השיפוטית ויוצר עומס, ולצד זה, מבחינה תאורטית, קידום של אופני סגירה חלופיים למתן פסק דין בבתי משפט לתביעות קטנות נתפס כשיטת ההחלטה המתאימה ביותר בבית משפט שנחשב כזירה של העם.⁷¹ ניתן להצביע על חמישה מאפיינים עיקריים של ההליך המשפטי בבית משפט לתביעות קטנות. ראשית, סכום תביעה מוגבל שנועד לאפשר שיפוט פשוט, מהיר וזול של סכסוכים אזרחיים. בתקופה שבה נערך המחקר התאפשר להגיש תביעה קטנה בסכום של עד 34,600 ש"ח,⁷² ומרבית התביעות מוגשות בסכומים גבוהים מ'

⁶⁰ הנהלת בתי המשפט הרשות השופטת בישראל – דו"ח שנתי 2013 (2014) (להלן: הרשות השופטת דו"ח שנתי 2013); הרשות השופטת דו"ח שנתי 2014, לעיל ה"ש 8; הנהלת בתי המשפט הרשות השופטת בישראל – דו"ח שנתי 2015 (2016).

⁶¹ הרשות השופטת דו"ח שנתי 2013, שם, בעמ' 28. וגם: אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17, בעמ' 5.

⁶² שם.

⁶³ ייתכן שהמקור של בתי משפט לתביעות קטנות מגיע מאנגליה, כשבשנת 1606 נוסד בית המשפט לחייבים על מנת לספק לתביעות התייחסות מהירה, לא רשמית וזולה באמצעות הליכים פשוטים. Legislation, *Small Claims Courts*, 34 COLUM. L. REV. 932. 933 (1934) וראו גם, בדברי הסבר להצעת חוק בתי המשפט לתביעות קטנות, אז בשמו חוק שיפוט בתביעות קטנות, התשל"ה-1975, ה"ח 208.

⁶⁴ Bruce Zucker & Monica Her, *The People's Court Examined: A Legal and Empirical Analysis of the Small Claims Court System*, 37 U.S.F. L. REV. 315 (2003).

⁶⁵ Cynthia Hawes, *Functioning and Reforms of Small Claims Tribunals in New Zealand*, 12 J. C. P. 71 (1989).

⁶⁶ MARC W. PATRY, VERONICA STINSON & STEVEN M. SMITH, EVALUATION OF THE NOVA SCOTIA SMALL CLAIMS COURT: FINAL REPORT TO THE NOVA SCOTIA LAW REFORM COMMISSION (2009).

⁶⁷ Tal Finney & Joel Yanovich, *Expanding Social Justice Through the "People's Court"*, 39 LOY. L.A. L. REV. 769, 771 (2006).

⁶⁸ Iain Ramsay, *Small Claims Court: A Review*, in RETHINKING CIVIL JUSTICE: RESEARCH STUDIES FOR THE CIVIL JUSTICE REVIEW 489, 491 (1998).

⁶⁹ טבקה, לעיל ה"ש 23, בעמ' 256.

⁷⁰ שם, בעמ' 264.

⁷¹ Eric H. Steele, *The historical context of Small Claims Courts*, 6 A. B. F. RES. J. 293 (1981).

⁷² סכום זה משתנה מעת לעת, הנתון מעודכן נכון ל-1.1.2022. ראו סי' 60(א)(1) לחוק בתי המשפט.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

15,000 ש"ח.⁷³ בדיקה השוואתית במדינות אחרות מעלה שגם בהן יש סכום מקסימלי לתביעה הקטנה, אך מדובר בסכומים שונים. הגובה המקסימלי הממוצע הוא 7,550 דולר אמריקאי, זאת במסגרת מנעד רחב שבין 2,500 ל-25,000 דולר אמריקאי.⁷⁴ עלות הסכסוך המצומצמת היא מרכיב חשוב בהערכה לעבר הסדר הסכמות בין הצדדים.⁷⁵

המאפיין השני שעליו ניתן להצביע הוא הגורם השיפוטי. בישראל יש 30 בתי משפט שלום, עם סך כולל של 416 שופטים ו-52 רשמים.⁷⁶ הרשמים הבכירים שומעים כמעט מחצית מתיקי התביעה הקטנה (48.4%), ויתר התיקים מובאים לפני שופט.⁷⁷ בעולם ישנם גורמים שיפוטניים שונים שעוסקים בתביעות קטנות. באנגליה, הדיון מתיקיים אך ורק לפני שופט או רשם בכיר, בדומה לשיטה בישראל.⁷⁸ אך בהשוואה, בהונג קונג ובאוסטרליה, הסכסוך המשפטי מובא בראשיתו לפני פקיד בית המשפט,⁷⁹ ובקונטיקט ניהול הליך התביעה הקטנה מתבצע לפני עורך דין.⁸⁰ שלישית, מאופיינת התביעה הקטנה בפישוט הליכי. תביעות קטנות עוסקות בסכסוכים משפטיים קלים יחסית האפשריים להצגה באופן לא רשמי ומבלי להיות מחויבים לסדרי הדין והראיות.⁸¹ אופיו השיפוטי המקובל של בית המשפט לתביעות קטנות בישראל, הפועל במתווה ראייתי באופן הנראה לו נכון לבירור פשוט, מהיר, זול ונגיש יותר של הפלוגתה, קבוע בהוראות החוק ונתון לשיקול דעתו של הגורם השיפוטי.⁸² ההנחה המקובלת היא כי באמצעות הליכים פשוטים ומהירים ובאמצעות חוק ראיות "מרוכז", יספק בית המשפט לציבור פורום נגיש יותר לפתרון סכסוכים אזרחיים בסכומי כסף קטנים יחסית.⁸³ מקובל גם שהיעדר כבילת הצדדים ובית המשפט לכללי סדר הדין והראיות תורם להקטנת הפער בין הצדדים לסכסוך, כשהוא הופך להיות פחות מקצועי ומאפשר להציג את הטענות באופן חופשי יחסית.⁸⁴ נוסף על כך, פתרון הסכסוך באמצעים רשמיים מרוככים תורם לאווירה פחות משפטית, והאפשרות לסטות מדיני הראיות וסדרי הדין עשויה להועיל לבעלי הדין שכן היא מאפשרת הליך מהיר יותר. אך לצד יתרונות אלה, קיומו של הליך שיפוטי ללא כללים מחייבים או כללים ברורים עשוי להוביל לקשיים ולפערים בין הצדדים.⁸⁵ גם מכיוונו

⁷³ ראו, אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17, בעמ' 4.

⁷⁴ RALPH WARNER, EVERYBODY'S GUIDE TO SMALL CLAIMS COURTS (16th ed. 2016).

⁷⁵ משה ברניב ורן לחמן "בחנית הנטייה לפנות לחלופות ליישוב סכסוכים (ח"ס) בהיבטים של זמן והסדרה" **משפט ועסקים** ב 209, 219 (2005).

⁷⁶ **הרשות השופטת בישראל דו"ח שנתי 2013**, לעיל ה"ש 60, בעמ' 11–12. לשם השוואה, בשנת 2019 מצבת השופטים בבתי משפט השלום עומדת על 451 ו-62 רשמים. ראו, הנהלת בתי המשפט **הרשות השופטת בישראל – דו"ח שנתי 2019** 11–13 (2020).

⁷⁷ אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17.

⁷⁸ *Civil justice in England and Wales*, COURTS & TRIBUNAL JUDICIARY <https://www.judiciary.uk/about-the-judiciary/our-justice-system/jurisdictions/civil-jurisdiction> (last visited May 14, 2020).

⁷⁹ CA Ong, Ricky Chan & Susan Leung, *An Evaluation of the Small Claims Tribunal in Hong Kong*, 8 A. P. L. R. 105, 107 (2000); *Organisational Structure*, QUEENSLAND CIVIL AND ADMINISTRATIVE TRIBUNAL <https://www.qcat.qld.gov.au/about-qcat/organisational-structure> (last visited May 14, 2020).

⁸⁰ *Small Claims*, STATE OF CONNECTICUT JUDICIAL BRANCH <https://www.jud.ct.gov/faq/smallclaims.html#1> (last visited May 14, 2020).

⁸¹ ראו, ס' 62 לחוק בתי המשפט.

⁸² תק' 9 לתקנות שיפוט בתביעות קטנות (סדרי דין), התשל"ז-1976, ק"ת 510. וס' 62 לחוק בתי המשפט. ובאופן ספציפי בתק' 13 לתקנות שיפוט בתביעות קטנות גם קבוע כי "בית המשפט יקבע את סדר הבאת ראיות וטענות הצדדים בדרך שנראית לו".

⁸³ טל חבקין ויגאל נמרודי **התביעה הקטנה** 7 (2017).

⁸⁴ Victoria J. Haneman, *Bridging the Justice Gap with a (Purposeful) Restructuring of Small Claims Courts*, 39 W. NEW ENG. L. REV. 457 (2017).

⁸⁵ Jeffrey W. Stempel, *In Praise of Procedurally Centered Judicial Disqualification – and a Stronger Conception of the Appearance Standard: Better Acknowledging and Adjusting to Cognitive Bias, Spoliation and Perceptual Realities*, 30 REV. LIT. 733 (2011); Tess M. S. Neal et al., *The Cognitive and Social Psychological Bases of Bias in Forensic Mental Health Judgments*, in *ADVANCES IN PSYCHOLOGY & LAW* 151 (Monica K. Miller & Brian H. Bornstein eds., 2018) וראו גם, בהרחבה, אצל טבקה, לעיל ה"ש 23.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

של השופט, נמצא שגמישות גדולה הנתונה בניהול ההליך עשויה להגביר את רמת ההטיות הבלתי מודעות,⁸⁶ ושהיעדר חובה לנמק את ההחלטה השיפוטית עשוי לחשוף את הליך התביעה הקטנה למידה גבוהה של יוריסטיות והטיות שיפוטיות.⁸⁷

המאפיין הרביעי של הליך התביעה הקטנה הוא זמן הדיון. בישראל, דיונים מתקיימים בבקרים וגם בשעות אחר הצהריים – מדובר בשינוי שנכנס לתוקף בשנת 2012, תחילה בבתי המשפט בתל אביב ובירושלים.⁸⁸ בשונה, מדינות רבות מאפשרות לקיים את הדיון בתיקים אלה בשעות אחר הצהריים כדי לא לפגוע בזמן העבודה של הצדדים.⁸⁹ אחרון, ברצוני להדגיש את היעדר הייצוג המשפטי בהליך. ייצוג עצמי הוא הנורמה המקובלת בבית המשפט לתביעות קטנות, בהתאם ליעד הפשטות וההוזלה של ההליך והשאפה לצמצם את הצורך של בעלי הדין לסיוע.⁹⁰ סעיף 63(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד–1984 קובע כי ייצוג על ידי עורך דין בבית המשפט לתביעות קטנות יתאפשר אך ורק ברשות בית המשפט, וגם אז, תינתן זכות ייצוג גם לצד שכנגד.⁹¹ איסור זה, בדומה לישראל, קיים גם במדינות נוספות כמו ניו זילנד,⁹² דרום אפריקה⁹³ וקליפורניה.⁹⁴ כפי שנראה בהמשך, מהמחקר עולה שבמרבית תיקי התביעות הקטנות שני הצדדים לא התייעצו עם עורך דין. על אף שברקע ישנם בעלי הדין המבקשים ומקבלים ייעוץ משפטי טרום דיון, ייעוץ זה נעשה בנוגע לטענות המשפטיות שהם יכולים להעלות במסגרת ההליך המשפטי הנעשה ללא נוכחות של עורך דין ואף עשוי לכלול ניסוח של כתבי הטענות עבורם.⁹⁵

הבחירה בתיקי תביעות קטנות נעשתה בשל משקלן של תביעות אלה מסך התיקים האזרחיים בבית משפט השלום⁹⁶ ובשל המאפיינים הייחודיים שיש בהם נטייה להשפיע על העומס השיפוטי. ההליכים המובאים לפני בית משפט השלום מגוונים בסדר גודל הסכסוך ומורכבותו. בהשוואה לכלל ההליכים, תיק התביעה הקטנה מציע כמה יתרונות מתודולוגיים: תיקים אלה מוקצים רנדומלית לשופטים העוסקים בתביעות אלה,⁹⁷ לרוב ההחלטה הסוגרת בתיק ניתנת ביום הדיון האחרון⁹⁸ והדמיון בין התיקים מונע רבים מההסברים החלופיים להסטת עלויות אסימטריות. היקף התיקים שעמד בבסיס המחקר אפשר לבחון במדויק את ההחלטה השיפוטית

⁸⁶ John Tyler Clemons, *Blind Injustice: The Supreme Court, Implicit Racial Bias, and the Racial Disparity in the Criminal Justice System*, 51 AM. CRIM. L. REV. 689 (2014).
⁸⁷ Chris Guthrie, Jeffrey J. Rachlinski & Andrew J. Wistrich, *Inside the Judicial Mind*, 86 CORNELL L. REV. 777, 811–816 (2001).

⁸⁸ מחלקת מחקר של הרשות השופטת דו"ח ביניים להערכת פילוט רשמים בכירים במשמרת שנייה (2013).
⁸⁹ Jeffrey H. Joseph & Barry A. Friedman, CAL. CIV. PROC. CODE § 116.250 (West 2004). ראו דוגמה מארצות הברית: Jeffrey H. Joseph & Barry A. Friedman, *Consumer Redress Through the Small Claims Court: A Proposed Model Consumer Justice Act*, 18 BOSTON COLL. INT'L & COMP. L. REV. 839, 877–891 (1977).

⁹⁰ ROBERT L. SPURRIER, INEXPENSIVE JUSTICE: SELF REPRESENTATION IN THE SMALL CLAIMS COURT 69–81 (Richard Koffler ed., 1980). נורמה זו רלוונטית גם לחוק בישראל, בדברי הסבר להצעת חוק בתי המשפט לתביעות קטנות, לעיל ה"ש 63.

⁹¹ ראו, בהרחבה, אצל טבקה, לעיל ה"ש 23, בעמ' 218.
⁹² Disputes Tribunals Act, 110 (N.Z.) sec 38(2) (1988).
⁹³ Small Claims Court Act, 61 (S. Afr.) §7(2) (1984).

⁹⁴ *Small Claims Basics*, CALIFORNIA COURTS: THE JUDICIAL BRANCH OF CALIFORNIA <https://selfhelp.courts.ca.gov/small-claims-california> (last visited May 14, 2020).

⁹⁵ אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17, בעמ' 16.
⁹⁶ 14% מכלל התיקים האזרחיים בבתי המשפט השלום הם תיקי תביעות קטנות נכון לשנת 2014, הרשות השופטת בישראל – דו"ח שנתי 2014, לעיל ה"ש 8, בעמ' 25. מסת התיקים השלישית בגודלה בתחום האזרחי אחרי אזרחי, כללי ומשפחה. והשוו עם הנתונים נכון לשנת 2021: מדובר על כ-10% מכלל התיקים האזרחיים שנפתחו בבתי המשפט השלום ובשנת 2020 ו-2021, ראו: הנהלת בתי המשפט הרשות השופטת בישראל – דו"ח שנתי 2020 36–37 (2021) (להלן: "הרשות השופטת דו"ח שנתי 2020") וגם הנהלת בתי המשפט הרשות השופטת בישראל – דו"ח שנתי 2021 36–37 (2022) (להלן: "הרשות השופטת דו"ח שנתי 2021").

⁹⁷ ראו אביב וארנטל "המחקר החדש של הרשות השופטת", לעיל ה"ש 27, בעמ' 68–70. מדובר במספר התיקים הגדול ביותר בהליך האזרחי בשלום, כ-38,000 תיקים שנסגרו בשנת 2019. הזמן השיפוטי הממוצע עומד על כשעה, וליתר דיוק שעה וחמש דקות במחקר החדש, לעומת 59 דקות שנמצאו במחקר הקודם. משקלה הקטן של התביעה הקטנה בא לידי ביטוי בזמן השיפוטי הממוצע שלה ביחס לזמן השיפוטי הממוצע של תיקים אזרחיים בשלום שעומד על 4:46 שעות.
⁹⁸ וליתר דיוק, כבר באולם בית המשפט בתום הדיון. ראו גם להלן בה"ש 105 ו-170.

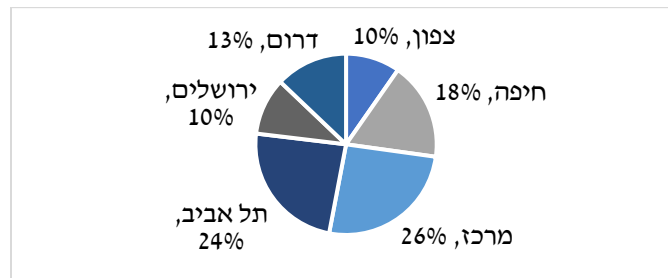
מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

ואת העומס השיפוטי, ולמרות שההתמקדות במחקר היא מערכת בתי המשפט לתביעות קטנות בישראל, מרבית המדינות מנהלות מסלול מיוחד לטיפול בתביעות קטנות, לכן הממצאים עשויים להיות שימושיים לחוקרים גם במדינות אחרות, בין היתר משום שבית המשפט השלום ובכללו תיקי תביעות קטנות מספקים ממצא של ערכאה ראשונית כללית המשותפת להרבה שיטות משפט.

פרק ד' – מתודולוגיה ומערך המחקר

מחקר זה מהווה מחקר המשך המבוסס על מאגר שנאסף על ידי אביב וגלון במחלקת המחקר והמידע של הכנסת בעניינן של תביעות קטנות.⁹⁹ מחקרן נעשה בשיטת דגימה דו־שלבית, אקראית, מכל בתי משפט השלום, כדי להבטיח דיוק וייצוג של התיקים. בשונה מדגימה הסתברותית, דגימה סטטיסטית דו־שלבית, הנעשית מכל בית משפט שלום, ביחס לכלל התיקים, מאפשרת להשיג תוצאות מהימנות, מייצגות ומדויקות יותר, בעיקר כאשר מדובר במספר תיקים רב. המחקר כולל 1,000 תיקי תביעות קטנות שניתנה בהם החלטה סוגרת בשנת 2014 מכל ששת המחוזות של בתי המשפט השלום, מדגם של כ־2.5% מכלל תיקי התביעות הקטנות שנסגרו באותה שנה.¹⁰⁰ על אף שהמחקר נעשה על תיקים שנסתיימו בשנת 2014, במרוצת השנים לא חל שינוי בדיון, במהות, בסדרי הדיון או בהיקף תיקי התביעות הקטנות ביחס לכלל התיקים האזרחיים בבתי המשפט השלום,¹⁰¹ לכן החלטות אלה עדיין בעלות תוקף מחייב. נוסף על כך, התבססות מחקר המשך זה על מאגר איסוף הנתונים של גלון ואביב אפשר השוואה לנתונים שנמצאו במחקרן והעמקה בהם.

בחינת התיקים לאחר שנתקבלה בהם החלטה סוגרת אפשרה למקסם את בחינת ההשפעות על אופן הסגירה ואף על מועד קבלת ההחלטה הסוגרת, שעשויה להיות בשלבים שונים של ההליך, החל מקדם דיון והלאה בדיונים נוספים בתיק, כשהמטרה היא לא לאבד מידע בעל ערך ובדרך זו לא להתמקד מראש בבית משפט, שופט או שלב דיוני מסוים. על פי נתוני הנהלת בתי המשפט, בשנת 2014 נסגרו כ־41,000 תיקים, בכל המחוזות.¹⁰² ביחס לכמות התיקים, מדגם של 1,000 תיקים מכל המחוזות הוא מדגם גדול והוא מציג את ההתפלגות הבאה של התיקים בכל אחד מהמחוזות:

⁹⁹ אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17, בעמ' 5.

¹⁰⁰ שם, בעמ' 25.

¹⁰¹ אביב וארנטל "המחקר החדש של הרשות השופטת", לעיל ה"ש 27.

¹⁰² ראו שם, נתונים מאוחרים על כמות תיקי תביעות קטנות מהם עולה כי לא קיים שוני מהותי בנתונים ובסטטיסטיקה. וראו גם: **הרשות השופטת בישראל – דו"ח שנתי 2014**, לעיל ה"ש 8, בעמ' 25.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

את תוצאות המדגם גלון ואביב השוו עם נתונים שנתקבלו ממחלקת הכלכלה והסטטיסטיקה של הנהלת בתי המשפט על תיקי תביעות קטנות שנסגרו באותה שנה, ונמצא כי המדגם מייצג את האוכלוסייה ברמת מהימנות של 95% וטעות דגימה של 3.103. במסגרת מחקרן קודדו כ-140 משתנים על כל תיק, ובין היתר: סוג העניין שבגינה הוגשה התביעה הקטנה; אפיון התובעים והנתבעים; בחינת קיומו של ייצוג הצדדים; סכום התביעה; הפנייה להליכים חלופיים; ואופן סגירת התיק.

כדי לבחון את מידת ההשפעה של העומס השיפוטי הן על אופן סגירת ההליך והן על התוצאה השיפוטית בבית המשפט לתביעות קטנות, הוסיף מחקר זה על המשתנים רבים שקודדו במחקר של גלון ואביב שנגעו, בעיקר, למאפייני ההליך והצדדים. השערת המחקר הייתה שהשפעות על אופי סגירת התיק בכלל ועל פעולות שופטים לקידום פשרה במהלך המשפט בפרט נובעות לא רק ממה שמתרחש באולם במשפט בסכסוך הספציפי כזירה שיפוטית, אלא גם מיתר התיקים שבהם עסוק השופט.¹⁰⁴ לפיכך, באמצעות מערכת נט המשפט, ולצד תאריך הדיון שבו ניתנה ההחלטה הסוגרת, שהיה ידוע, הוסיף המחקר הנוכחי משתנים חדשים על כל תיק: שעת הדיון; היום בשבוע שבו התקיים הדיון; ומספר העמודים בהחלטה. נאספו וקודדו נתונים על העומס השיפוטי לו נתון כל שופט פלוני ביום קבלת ההחלטה הסוגרת בתיק התביעה הקטנה וגם בשבוע שבו ניתנה ההחלטה.¹⁰⁵ מערכת נט המשפט מכילה מידע מפורט על משתנים משפטיים מגוונים ומידע מפורט על תיק התביעה הקטנה כמו גם כלל התיקים שבהם עסק השופט, ועל ידי הוספת מידע מאתר הנהלת בתי המשפט על מספר ההחלטות והדיונים שניתנו על ידי שופט פלוני ביום ההחלטה הסוגרת בתיק התביעה הקטנה ובשבוע שבו ניתנה אותה החלטה, התקבל מערך נתונים המספק מידע מפורט המתאים היטב לבדיקת ההשפעות של העומס השיפוטי. כך נבדק המידע הקיים ביומנו של כל שופט על אודות מספר הדיונים ביום מתן ההחלטה; מספר הדיונים יום לפני מתן ההחלטה; יומיים לפני ושלושה ימים לפני; מספר הדיונים יום אחרי מתן ההחלטה; יומיים אחרי ושלושה ימים אחרי.¹⁰⁶ נקודת מבט זו אפשרה להסתכל על ההחלטה הסוגרת לא רק כהחלטה עצמאית, אלא גם כהחלטה שניתנה כחלק מאפקט העומס השיפוטי הכללי של השופט על פני תקופה. אולם, נדרש גם לנטרל השפעות של תיקים בעלי משקל שונה על העומס השיפוטי, ולכן הוסיף המחקר ועמד על סוגי ההחלטות שניתנו ביום מתן ההחלטה; יום לפני ואחרי; ושלושה ימים לפני ואחרי. לצד כל אלה ביקש המחקר לבדוק את מספר ההחלטות בחודש מלא שניתנו על ידי שופט פלוני.

חקר המקרה ומאגר הנתונים היטיב להתמודד עם אתגרים מתודולוגיים שונים. מסד הנתונים אפשר לבחון משתנים שונים הנוגעים להליך השיפוטי ותרם להצלחת מדידת העומס שהוטל על השופט בכל סוג של החלטה. מסד הנתונים כולל מגוון של סוגי החלטות, בכל אופני הסגירה (פסקי דין, אישורי פשרות, פסיקות לפי סעיף 79א לחוק בתי המשפט), ובכך תורם לנטרול חלק מבעיות הבחירה. המשתנים הרבים הכלולים במאגר מאפשרים מדידה ייחודית ומדויקת של משתנים שונים, וביניהם: העומס השיפוטי המשתנה לו נתון השופט, באופן התלוי במספר הדיונים וההחלטות השיפוטיות ותוך הבחנה בין עומסים שונים בהחלטות שונות; תוצאות

¹⁰³ אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17, בעמ' 7-8.

¹⁰⁴ בהמשך לעידית רונן ואחי, לעיל ה"ש 16, בעמ' 208-209. הן התבססו על תיקי תביעות קטנות רק בבית המשפט בתל אביב ובחנו תצפיות בתיקים באולם בית המשפט. מחקר זה מוסיף על מחקרן ובוחר את משתני התיק כפי שעולים מהתיעוד בתיק המשפטי, בכמה בתי משפט ובאופן רחבי על הפעילות השיפוטית.

¹⁰⁵ כפי שניתן לראות בלוח 12 להלן נראה כי למעלה מ-80% מההחלטות מתקבלות ביום הדיון ועד שבוע לאחריו, ובמרבית המקרים מתן ההחלטה נעשה ביום הדיון או בסמוך לו. לכן, מדידת עומס ההחלטות של השופט במבט שבועי אפשרה לי לבחון באופן מהימן את ההשערה שככל ששופט עמוס יותר, הוא ייטה לשמור על הסטטוס קוו, שמשמעותו דחייה של התביעה. לכן, ההחלטה לבחון דווקא את השבוע שבו ניתנה ההחלטה נבחרה על ידי ונעשתה באופן אחיד בכלל התיקים.

¹⁰⁶ כדי לנטרל השפעה של יום ללא עבודה הוצלבו התאריכים ביומן עם לוח החגים של אותה שנה ונבדק האם יום לפני ואחרי הדיון היה שבת או חג.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

ההליך לפי אופני סגירה שונים; מדדים משתנים בנוגע להליך, כולל משך הזמן הכולל של ההליך, כמות הדיונים שהתקיימו ומספר העמודים בהחלטה הסוגרת; והסברים נוספים לקבלת ההחלטה כמו זהות הצדדים, נושא הסכסוך המשפטי ועוד.

התמקדות בהליך משפטי מסוג אחד מאפשרת לבודד השפעות שנובעות ממשקל שונה של הליכים משפטיים הנובע, בין היתר, ממורכבות ההליך, שונות דיסציפלינרית, שחקנים שונים ועוד. נוסף על כך, מאפייניהן הייחודיים של התביעות הקטנות מאפשרים לבודד את ממד העומס שיוצרת התביעה עצמה, זאת נוכח משקלן הנמוך,¹⁰⁷ ההקצאה האקראית לשופטים,¹⁰⁸ ובכך שלרוב מתקבלות ההחלטות בזמן הדיון המשפטי עצמו, מה שהקל על בחינת השפעת העומס על ההחלטה הסוגרת בתיק, היות שהשופטים אינם בוחרים מתי לכתוב את ההחלטה בהשפעת העומס לו הם נתונים.¹⁰⁹

בהינתן שהצדדים בהליך אינם מיוצגים משפטית ושהשופט פחות כבול להליך רשמי, בהיעדר חובה לנהוג באופן קשיח אחר כללי סדר הדין האזרחי, ניתן לשער כי לשופט מתאפשר חופש גדול יותר לנהל את ההליך ולקבל החלטות באופן שמושפע יותר מהעומס השיפוטי לו הוא נתון¹¹⁰ ומגורמים שאינם בעלי רלוונטיות להליך.¹¹¹ במחקרים אחרים נמצא שתכונות מבניות של הליכי קבלת החלטות בנסיבות כאלה מעודדות החלטות מוטות, ולא מדעת, בייחוד כשהכללים פחות קשיחים והמידע בתיק הוא מועט יחסית, וההחלטות נוטות להיות אינטואיטיביות ומהירות.¹¹²

תיקים מבית המשפט לתביעות קטנות נבחרו, ראשית, כי להליכים משפטיים בבית משפט השלום ישנם משקל דומה, המייצג עומס דומה.¹¹³ תיקי תביעות קטנות מהווים למעלה מ-10% מכלל התיקים האזרחיים שנפתחים בבתי המשפט השלום מדי שנה.¹¹⁴ שנית, בגלל שמעורבים בהם מעט שחקנים (מיעוט השחקנים נובע גם מקיומם של שחקנים חוזרים) והפרוצדורה בהם פחות מורכבת ועל כן הנתונים נהנים מתיקוף גבוה יותר,¹¹⁵ ושלישית, ברוב התיקים, ההחלטה השיפוטית הסוגרת בתיק נעשית ביום הדיון.¹¹⁶ ככאלה, אין בתיקי תביעות קטנות כשלעצמם כדי לתרום באופן משמעותי לעומס השיפוטי שבו נתון השופט או נתון בית המשפט, ובמסגרת המחקר יכולתי לבדד בקלות את השפעתו של העומס השיפוטי על החלטת השופט ולהסיק מסקנות בנוגע לאופן

¹⁰⁷ אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17.

¹⁰⁸ שם, השוו עם המחקר שבוחן איך עומס בבתי המשפט משפיע על תוצאות של פשיטות רגל, בהתבסס על גודל החברה והעומס שהיא יוצרת על בית המשפט: Benjamin Iverson, *Get in Line: Chapter 11 Restructuring in Crowded Bankruptcy Courts*, 64 (2018) MGMT. SCI. 5370. העובדה שמדובר בתיקים שלרוב מוקצים באופן אקראי מאפשרת להתמודד עם רבים מההסברים החלופיים.

¹⁰⁹ אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17.

¹¹⁰ ס' 62 לחוק בתי המשפט.

¹¹¹ Chris Guthrie, Jeffrey J. Rachlinski & Andrew J. Wistrich, *Blinking on the Bench: How Judges Decide Cases*, 93 CORNELL L. REV. 1 (2007); וראו גם: Chris Guthrie, לעיל ה"ש 87.

¹¹² Clemons, לעיל ה"ש 86.

¹¹³ אביב וארנטל "המחקר החדש של הרשות השופטת", לעיל ה"ש 27, בעמ' 67 ו-189. עוד ראו **הרשות השופטת דו"ח שנתי 2014**, לעיל ה"ש 8, בעמ' 25.

¹¹⁴ 14% נכון לשנת 2014 כמחצית ממספר התיקים בהליך משפחה וכרבע מההליכים האזרחיים האחרים, **הרשות השופטת בישראל – דו"ח שנתי 2014**, לעיל ה"ש 8, בעמ' 25; בשנת 2016 עלו תיקים אלה לכדי 15.4%, הנהלת בתי המשפט **הרשות השופטת בישראל – דו"ח שנתי 2016** 25 (2017); בשנת 2018 למעלה מ-12%, הנהלת בתי המשפט **הרשות השופטת בישראל – דו"ח שנתי 2018** 25 (2019); בתקופת הקורונה בשנים 2020 ו-2021 חלה מעט ירידה, והם היוו 10% מהתיקים האזרחיים שנפתחו באותה שנה, ראו **הרשות השופטת בישראל – דו"ח שנתי 2020** **הרשות השופטת בישראל – דו"ח שנתי 2021**, לעיל ה"ש 96.

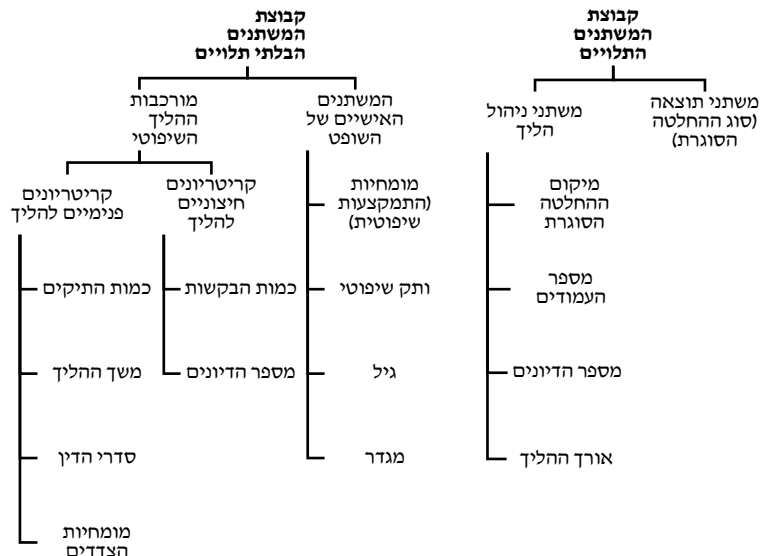
¹¹⁵ אחד היתרונות של מחקר זה על תיקי תביעות קטנות הוא שהסוגיה המשפטית הנדונה בהם אינה סבוכה או קשה, זאת לעומת תיקים אחרים, אזרחיים או פליליים, שם מורכבות הסוגיה עשויה להשפיע על מדד העומס השיפוטי ולהטות את תוצאות המחקר, ראו גם התייחסות לכך באביב וארנטל "המחקר החדש של הרשות השופטת", לעיל ה"ש 27, בעמ' 43.

¹¹⁶ אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17, בעמ' 23; Jhon Barkai & Elizabteh Kent, *Let's Stop Spreading Rumors About Settlement and Litigation: A Comparative Study of Settlement and Litigation in Hawaii Courts*, 29 OHIO ST. J. ON DISP. RESOL. 85 (2014).

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

השפעתו על הליך קבלת ההחלטות.¹¹⁷ המחקר יתמקד בבחינת האופן שבו העומס השיפוטי משפיע על הליך קבלת ההחלטה השיפוטית, הן בנוגע לאופן סגירת ההליך והן בנוגע לתוצאה, והשערת המחקר היא קיומה של השפעה בין העומס השיפוטי לבין תוצאות ההליך.

המחקר מציע ארבע השערות בנוגע להשפעה של העומס שיפוטי על ההחלטה השיפוטית הסוגרת.¹¹⁸ השערה ראשונה נוגעת לקשר הישיר בין העומס השיפוטי לבין התפוקה השיפוטית.¹¹⁹ השנייה והשלישית מנבאות כי ניסיון השופט וגיוון תחומי השיפוט נמצאים שניהם בקשר הפוך עם תפוקות ועומס שיפוטי. ניתן להניח כי כאשר השופטים פועלים בזירה משפטית מגוונת, היכולת שלהם להגיע לתפוקה שיפוטית גבוהה הולכת ופוחתת. ההשערה הרביעית במחקר זה מציעה שהעומס השיפוטי משפיע על הזמן הפנוי של השופט להשקיע בכתיבת החלטות או ניהול ההליך השיפוטי. לצורך כך, במסגרת המחקר גובשה רשימה של השפעות אפשריות על ומהעומס השיפוטי, בהתאם לסיווג המשתנים לשתי קבוצות, *משתנים תלויים*, הם הגורמים המשתנים בעקבות העומס השיפוטי ו*משתנים בלתי תלויים*, הם הגורמים המשפיעים על העומס השיפוטי והממשיכים להזין אותו.¹²⁰ השפעות אלה אובחנו לפי קטגוריות משנה, כמופיע בתרשים וכמפורט לאחרי:

קבוצת המשתנים התלויים אובחנה בין שני אלה: משתני תוצאה ומשתני ניהול הליך. ההשערה ביחס למשתני התוצאה היא שהעומס השיפוטי משפיע על סוג ההחלטה הסוגרת של ההליך, פסק דין או פשרה. בנוסף, לעניין ההחלטה המהותית, ההשערה היא שככל שהשופט עמוס יותר, הוא ייטה פחות לקבל את התביעה. ניתן

¹¹⁷ מנגד ניתן לומר שעל אף העובדה שניתן לבדוד בקלות את השפעתו של העומס השיפוטי, התמקדות בתיקי תביעות קטנות עשויה לעורר קושי בתוקף החיצוני של המחקר – משתיקי התביעה הקטנה לא בהכרח מייצגים סכסוך משפטי רגיל. כך לדוגמה, במחקר החדש של הרשות השופטת, לעיל ה"ש 27, בעמ' 69, מוצג כי הזמן השיפוטי הממוצע לטיפול בתיק תביעה קטנה הוא שעה וחמש דקות, ומכאן ניתן להבין כי המאמץ בכתיבת פסק דין בתיק תביעה קטנה קיים, אך הוא קטן בהשוואה להליכים אחרים בבית המשפט השלום.

Keren Weinsahl-Margel & John Shapard, *Overlooked Factors in the Analysis of Parole Decisions*, 108 PROC. NAT'L ACAD. SCI. 833 (2011).

Valentina Dimitrova-Grajzl et al., *Court Output, Judicial Staffing, and the Demand for Court Services: Evidence from Slovenian Courts of First Instance*, 32 INT'L REV. L. & ECON. 19 (2012); Virginia Rosales-Lopez, *Economics of court performance: an empirical analysis*, 25 EJLE 231 (2008).

¹²⁰ Danziger, Levav & Avnaim-Pesso, לעיל ה"ש 28.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

לבסס השערה זאת בהקבלה לתאוריה שלפיה ככל שהשופט עייף יותר, הוא ייטה לשמור על הסטטוס קוו.¹²¹ בנוסף, ניתן להניח כי אם לא מצליחים לגרום לצדדים להגיע לפשרה, שופטים עמוסים יעדיפו להוציא פסק דין שדוחה את התביעה. הנחה זו מתבססת על מחקרים רבים שבחנו את ההתנהלות של בתי משפט עמוסים. כך למשל במחקרם של ג'ף דה מוט ואחרים עולה כי בתי משפט עמוסים העדיפו שימוש בדוקטרינה השוואתית בשל היותה מפחיתה עומס, וכי שופטים אשר מרוויחים שכר קבוע, ולא שכר המשתנה בהתאם לכמות התיקים שלהם, יעדיפו למקסם את הפנאי האישי שלהם על ידי הכרעה בפחות מקרים – כלומר על ידי דחיית התביעה והשארת הסטטוס קוו שקיים בין הצדדים.¹²² התאוריה מעלה ששינוי של הסטטוס קוו דורש יותר מאמצים שיפוטיים ומשאבים מנטליים מאשר להותיר אותו ללא שינוי. שמירה על הסטטוס קוו יכולה להתרחש כאשר המשאבים המנטליים נמוכים או בניסיון לשמור עליהם.¹²³

בכל הנוגע למשתני ניהול הליך, הוצבו ארבעה משתנים. הראשון הוא המיקום שבו ניתנה ההחלטה השיפוטית, וההשערה היא שעומס שיפוטי משפיע על ההחלטה היכן תתקבל ההחלטה הסוגרת בתיק, בעל פה באולם בית המשפט או בלשכת השופט.¹²⁴ המשתנה השני נוגע למספר העמודים של ההחלטה השיפוטית, ההערכה היא שהעומס השיפוטי שבו נתון השופט משפיע על מספר העמודים שייכתבו. כאשר העומס השיפוטי גבוה, ניתן לשער שהשופט ישקיע פחות זמן בכתיבה ובחשיבה על החלטתו, והתוצאה תהיה החלטה במספר קטן יותר של עמודים. ההשערות השלישית והרביעית עניינן מספר הדיונים ומשך ההליך, שם ניתן להעריך שככל שהעומס השיפוטי עולה, יתקיימו פחות דיונים ומשך ההליך השיפוטי הכולל יהיה קצר יותר.

גם קבוצת המשתנים הבלתי תלויים אובחנו לפי שתי קבוצות. קבוצה ראשונה היא המשתנים האישיים של השופט שבמסגרתם אבקש לעמוד על ארבעה משתני משנה, וביניהם המומחיות השיפוטית. ההשערה היא שככל שהשופט עמוס יותר במגוון תחומים משפטיים, כך נדרש ממנו זמן רב יותר להתכונן לכל תיק. אם השופט מתמקד בתחום שיפוטי אחד, סביר שהוא הופך להיות מקצועי יותר בתחום זה, והזמן שלוקח לו להתכונן, לנהל את ההליך ואף להשקיע בכתיבת ההחלטה צפוי להיות קצר יותר. לכן, גיוון מקצועי עשוי להגדיל את העומס השיפוטי.¹²⁵ עוד במסגרת המשתנים האישיים של השופט ניתן למצוא את הוותק של השופט. משתנה זה משפיע על יעילות השופט ומשפיע באופן חיובי על העומס השיפוטי. שם, ככל שלשופט ותק רב יותר, הוא רוכש מיומנות גבוהה יותר לפתור סכסוכים משפטיים ועושה זאת באופן יעיל יותר.¹²⁶ גם גיל השופט עשוי להשפיע על היעילות

¹²¹ ראו, גבריאל, צימרמן ואלברשטיין "הגישור הסמכותי", לעיל ה"ש 5.

¹²² De Mot, Faure & Klick, לעיל ה"ש 28.

¹²³ Roy F. Baumeister, *Ego Depletion and Self-Control Failure: An Energy Model of the self's Executive Function*, 1 SELF & IDENTITY 129 (2002).

¹²⁴ בדרך כלל במסדרון במהלך השימוע ונהוג שהמעורבות השיפוטית נעשית בפני הצדדים, בתוך האולם: Ayelet Sela, Nourit Zimerman & Michal Alberstein, *Judges as Gatekeepers and the Dismaying Shadow of the Law: Courtroom Observation of Judicial Settlement Practices*, 24 HARV. NEGOT. L. REV. 83, 86 (2018).

¹²⁵ אורן גולדאייל ונוחי פוליטיס "התמקצעות או כלליות? השפעה של התמקצעות של שופטים על ההליכים וההחלטות" **משפטים** מד 891 (2015); Lawrence Baum, *Judicial Specialization and the Adjudication of Immigration Cases*, 59 DUKE L. J. 1501 (2010); STEPHEN LEGOMSKY, *SPECIALIZED JUSTICE: COURTS, ADMINISTRATIVE TRIBUNALS, AND A CROSS-NATIONAL THEORY OF SPECIALIZATION* (1990); Edward K. Cheng, *The Myth of the Generalist Judge*, 61 STAN. L. REV. 519 (2008); Banks Miller & Brett Curry, *Expertise, Experience, and Ideology on Specialized Courts: The Case of the Court of Appeals for the Federal Circuit*, 43 L. & SOC'Y REV. 839 (2009); ISSAC UNAH, *THE COURTS OF INTERNATIONAL TRADE: JUDICIAL SPECIALIZATION, EXPERTISE, AND BUREAUCRATIC POLICY-MAKING* (1998); Banks Miller & Brett Curry, *Experts Judging Experts: The Role of Expertise in Reviewing Agency Decision Making*, 38 L. & SOC. INQUIRY. 55 (2013); Stephan Dickert et al., *The More the Better? Effects of Training, Experience and Information Amount in Legal Judgment*, 26 APPLIED COGNITIVE PSYCH. 223 (2012); Adi Leibovitch, *Relative Judgments*, 45 JLS 281 (2016); וראו גם נדיב, לעיל ה"ש 30.

¹²⁶ אדגיש כי קיים קושי להתייחס לוותק מבלי לשלוט בגודל סל התיקים, וניתן לשער ששופט מנוסה יותר ידע ככל הנראה להתמודד עם עומס רב יותר. Martin R. Schneider, *Judicial Career Incentives and Court Performance: An Empirical Study of the German Labour Courts of Appeal*, 20 EJLE 127 (2005).

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

השיפוטית,¹²⁷ ועל פי השערת מחזור החיים, ממחקרו של טייטלבאום, עולה שהיעילות השיפוטית עולה תחילה ולאחר מכן פוחתת עם העלייה בגיל.¹²⁸ ניתן להתייחס גם למגדר של השופט כחלק מהמשתנים האישיים והבלתי תלויים במחקר זה. הבדלי מגדר הוכחו כגורם משפיע בהליכים משפטיים מסוימים בהקשר האמריקאי,¹²⁹ ולאחרונה, עמדו חוקרים על הקשר בין מגדר שיפוטי לתפוקה, אך עם מסקנות תאורטיות מעורפלות בנוגע לכיוון ההשפעה.¹³⁰ ניתן לציין כבר כעת שכל המשתנים האישיים של השופט שהם בלתי תלויים לא נמצאו במובהקות עם תוצאות ההליך – סוג הסגירה (בפסק דין או בפשרה) ואופן הסגירה (דחייה או קבלה).

הקבוצה השנייה בתוך המשתנים הבלתי תלויים, שעניינה מורכבות ההליך השיפוטי, חולקה לקריטריונים פנימיים וחיצוניים להליך. קבוצת הקריטריונים הפנימיים נבחנה לפי ארבעה קריטריונים משניים. הראשון נוגע לכמות התיקים – משתנה זה עשוי להשפיע על העומס השיפוטי, שכן ככל שכמות התיקים גבוהה יותר ניתן להניח שהשופט יהיה עסוק יותר בניהול ההליך. המשתנה השני הוא משך ההליך – גם הוא צפוי להשפיע על העומס השיפוטי, שכן ככל שמשך ההליך ארוך יותר יש לכך השפעה ישירה על העומס השיפוטי של השופט. המשתנה השלישי עוסק בסדרי הדין – ככל שההליך השיפוטי מורכב יותר, כך לפי סדרי הדין לרוב יידרש זמן שיפוטי רב יותר לניהול ההליך, מה שישפיע על העומס השיפוטי לו נתון השופט. ככל שההליך מורכב יותר, כולל יותר החלטות ביניים ויותר מסמכים שהשופט נדרש לעיין בהם, ההליך ארוך יותר וגם עמוס יותר. משתנה אחרון הוא מומחיות הצדדים כמשפיעה על העומס השיפוטי – באופן זה ישנה השפעה לפערי ידע או מומחיות בין הצדדים, היעדר ייצוג של אחד הצדדים, קשיי נגישות ויכולות.¹³¹

באשר לקריטריונים החיצוניים לבחינת המשתנה הבלתי תלוי של מורכבות ההליך השיפוטי, ביקש המחקר לעמוד על שני משתני משנה. הראשון הוא כמות הבקשות בתוך ההליך השיפוטי, והשני הוא מספר הדיונים בהליך השיפוטי. לעניין שניהם, ההשערה היא שהם יגבירו את העומס השיפוטי. המשתנה השני הוא מועד הדיון – ההשערה היא שזמן הדיון או מועד שמיעת הדיון במהלך השבוע, כמו גם האם הדיון נערך לאחר שבת או חג, כל אלה משפיעים על הליך קבלת ההחלטות השיפוטיות. ניתן ללמוד ממחקרים שנעשו בנושא אחר, לגבי הגשת מאמרים לכתב עת מדעי, שמצאו קשר בין מספר המאמרים שהוגשו ביום נתון לבין המועד שבו הוגשו (היום בשבוע) ומידת ההסתברות לקבלה (או דחייה).¹³²

Richard A. Posner, *Judicial Behavior and Performance: An Economic Approach*, 32 FLA. ST. U. L. REV. 1259 (2005);¹²⁷ Joshua C. Teitelbaum, *Age and Tenure of the Justices and Productivity of the U.S. Supreme Court: Are Term Limits Necessary?*, 34 FLA. ST. U. L. REV. 161 (2006)¹²⁸.
Teitelbaum, שם.

Donald R. Songer, Sue Davis & Susan Haire, *A Reappraisal of Diversification in the Federal Courts: Gender Effects in the Courts of Appeals*, 56 J. POL. 425 (1994); Jennifer L. Peresie, *Female Judges Matter: Gender and Collegial Decisionmaking in the Federal Appellate Courts*, 114 YALE L. J. 1759 (2005); Christina L. Boyd, Lee Epstein & Andrew D. Martin, *Untangling the Causal Effects of Sex on Judging*, 54 AJP 389 (2010)¹²⁹.

Stephen J. Choi, Mitu Gulati & Eric A. Posner, *Judicial Evaluations and Information Forcing: Ranking State High Courts and Their Judges*, 58 DUKE L. J. 1313 (2009)¹³⁰.

Marc Galanter, *Why the "Haves" Come out Ahead: Speculations on the Limits of Legal Change*, 9 L. & SOC'Y REV. 131 (1974);¹³¹ 95 (1974); וראו, בהרחבה, טבקה, לעיל הי"ש 23, בעמ' 213, 215–216.

Marcel Ausloos, Olgica Nedic & Aleksandar Dekanski, *Day of the Week Effect in Paper Submission/Acceptance/Rejection to/in/by Peer Review Journals*, 456 PHYSICA A: . A: STAT. MECH. & ITS APPLICATIONS 197 (2016).¹³² ראו גם: Claudiu Herteliu et al., *Effect of Religious Rules on Time of Conception in Romania: from 1905 to 2001*, 30 HUM. REPROD. 2202 (2015); Jerry G. Pigman, Rolands L. Rizenbergs & Donald R. Herd, *Analysis of Weekday, Weekend, and Holiday Accident Frequencies*, 513 UNIV. OF KY. (1978); David S. Rystrom & Earl Weinshall-Margel & D. Benson, *Investor Psychology and the Day-of-the-Week Effect*, 45 FIN. ANALYSTS J. 75 (1989); Shepard, לעיל הי"ש 118, בעמ' 833. כמה מחקרים גילו את המקורות לאפקט יום שני, הגורם כי החלטות הניתנות ביום שני הן בממוצע שליליות. בספרות הפסיכולוגית נכתב שבתחילת השבוע קבלת ההחלטות נוטה לאישורים, וככל שהשבוע ממשיך החלטות הופכות להיות פחות אופטימיות. *Does Mood Explain the Monday Effect?*, 33 J. FORECASTING 409 (2014).

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

הנתונים האמפיריים, עליהם אעמוד בפרק הבא, מציגים תמונה מפורטת של האופן שבו העומס השיפוטי משפיע על תיקי תביעות קטנות ומושפע מהם. באופן זה בחן המחקר את בית המשפט גם מנקודת המבט של שופטי התביעות הקטנות, והנתונים המוצגים מפרטים את תפקיד השופט והשפעתו על תפקוד בית המשפט לתביעות קטנות כדי להעריך במדויק את האפקטיביות של בית המשפט ואת השפעות העומס.

פרק ה' – מה אומרים הנתונים?

במסגרת פרק זה יוצגו כמה משתנים המושפעים מהעומס השיפוטי ויכולים להסביר אותו: אופן סגירת התיק; כמות ומשך זמן הדיונים; מספר הבקשות שהוגשו בתיק; מספר עמודי החלטה; כמות ההחלטות; ומיקום ההחלטה הסוגרת בתיק. תחילה יובאו הנתונים על התוצאה של ההליך, היא ההחלטה הסוגרת בתיק התביעה הקטנה. לאחר מכן תיבחן ההשערה שהעומס השיפוטי הוא פונקצייה של ארבעה נתונים: אורך חיי התיק; מספר הדיונים בתיק; מספר הבקשות שהוגשו בהליך עד להחלטה הסוגרת ומספר העמודים להם נדרש השופט בהחלטה הסוגרת. הנתונים יוצגו באופן שיקדם מענה על שתי שאלות שונות, הראשונה – אופן סיום התביעה הקטנה, בפשרה או בפסק דין, והשנייה – אופייה של ההחלטה, לטובת התובע או הנתבע (דחייה או קבלה על כל אפשרויותיה).

ההליך המשפטי יכול להיסגר בכמה אופנים: פסק דין מנומק שניתן על ידי בית המשפט; פסק דין על דרך הפשרה – המאפשר ליתן פסק דין מקוצר וללא נימוק בהסכמת הצדדים או פשרה המאושרת על ידי בית המשפט כשהצדדים הגיעו אליה ומקבלת תוקף של פסק דין, מכוח סעיף 79א לחוק בתי המשפט; פסק דין שניתן בהיעדר הגנה כשהנתבע לא הגיש כתב הגנה ו/או לא התייצב לדיון והתובע פונה לבית המשפט למתן פסק דין המבוסס רק על גרסת התביעה;¹³³ פסק דין שניתן בשל חוסר מעש כשהתובע אינו מקדם את תביעתו; ובקשה למחיקה או דחייה של התביעה על ידי התובע. מחקרן של אביב וגלון מאפשר לעמוד על אופן סגירת התיקים, וממנו עולה התמונה הבאה:¹³⁴

אחוז	אופן סגירת ההליך
21.4%	פסק דין מנומק
6.2%	79א לחוק בתי המשפט
48.2%	פשרה/הסכמה עם תוקף של פסק דין
8.3%	פסק דין בהיעדר הגנה
6.9%	חוסר מעש
6.2%	מחיקה/דחייה לבקשת התובע
2.4%	אחר
100% (N=1,000)	

מחקרן של אביב וגלון מצא שימוש נרחב בסגירת תיקי תביעה קטנה על דרך הפשרה, בכ-48% מהמקרים, כשכמעט בכל המקרים הפשרה נעשית בהמלצת בית המשפט שהביא את הצדדים להגיע להסכמות

¹³³ תקי' 11 לתקנות שיפוט בתביעות קטנות.

¹³⁴ התפלגות מלאה של אופני הסגירה השונים של ההליך מצורפת בנספח א'. לשם תיקוף הנתונים אפשר להביט במחקר אחר שביצעה מחלקת המחקר של הכנסת על הליכים אזרחיים מגוונים לצורך בחינת הוצאות משפט. ראו, דו"ח שפורסם מטעם מחלקת המחקר של הרשות השופטת, לעיל הי"ש 15. גם שם עולה תמונה על אופן סגירת התיקים: 10% מההליכים מסתיימים בפסק דין מנומק; 4% באמצעות סעיף 79א; פשרה ב-47% מהתיקים; 20% בהיעדר הגנה; מחיקה או דחייה 8% נוספים. ניתן לראות שבאופן כללי מספר ההליכים שבהם ניתן פסק דין מנומק נמוך משמעותית, והפער מוצג בכ-20% מהתיקים שנסגרים בהיעדר הגנה.

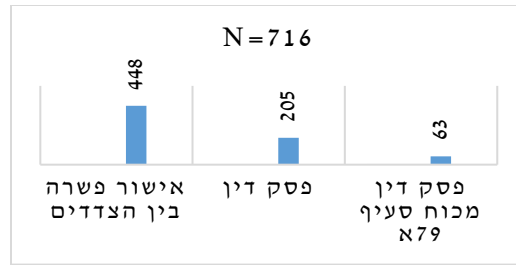
מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

בתיק.¹³⁵ לכך יש להוסיף 6.2% מהתיקים שבהם ניתן פסק דין על פי סעיף 79א לחוק בתי המשפט, המסמיך את השופט ליתן פסק דין על דרך הפשרה ומאפשר לשופט האדוורסרי להפוך מצופה למעורב ומכריע.¹³⁶ השופטים שרואיניו במסגרת המחקר ציינו כי "הם מרבים להציע לצדדים לסיים את התיק בפשרה, שכן זו הדרך היעילה והמהירה ביותר לסיים את התיק".¹³⁷ כך, מספר רב של תיקי תביעה קטנה מסתיימים בפשרה, בגישור, בהפניית הצדדים לבוררות או במתן פסק דין לפי הוראות סעיף 79א לחוק בתי המשפט.¹³⁸ יש לציין כי תוצאה זו היא מעניינת, בעיקר בשל העובדה שתיקי התביעות הקטנות נהנים מעלויות התדיינות נמוכות באופן יחסי, פרוצדורה גמישה ואגרה נמוכה. כך, באופן עקרוני, ניתן היה לצפות שעלויות התדיינות נמוכות יובילו לפחות פשרות.¹³⁹ כדי להתמקד בשאלת המחקר ולבחון את העומס השיפוטי, סיווג המחקר את אופן סגירת התיק מנקודת מבטו של השופט, ולא של הצדדים. כך מחקר זה המשיך ובחן רק תיקים שבהם לשופטים הייתה מעורבות שיפוטית והשפעה על התוצאות.¹⁴⁰ סלע וגבאי אגוזי טוענות במאמרו כי הרלוונטיות לבחינת המעורבות השיפוטית אינה נטועה בתוצאת ההליך, אלא באירועים פרוצדורליים לאורכו שדרשו את מעורבותם. לשיטתי במחקר זה, ייתכן הליך שבו נדרשו השופטים לקבל מספר רב של החלטות ביניים (ובכך גדל העומס), אך לבסוף הנתבע לא התייצב לדיון והתקבל פסק דין בהיעדר הגנה, וכן ייתכן שתביעה תסתיים במחיקה בשלב מאוחר של ההליך (למשל – אם הצדדים הגיעו לפשרה ולא ביקשו לתת לה תוקף של פסק דין, אלא התובע פשוט משך את תביעתו, או שהתובע מחק את התביעה לאחר שבדיון התברר שאין לה סיכוי). כלומר, נעשתה ההבחנה הרלוונטית בין אופן סיום ההליך רק במקומות בהם קיימת מעורבות שיפוטית.¹⁴¹ תיקים שהסתיימו בשל חוסר מעש או בהיעדר הגנה, כמו גם בקשות לדחייה או מחיקת התיק על ידי התובע ותיקים שנסתיימו בפשרה והסכמה ללא מעורבות שיפוטית, לא הוכנסו למחקר זה. בניכוי תיקים אלה המשיך והתמקד המחקר ב־716 תיקים. מכלל תיקים אלה נעשתה הבחנה בין שלושה סוגים שונים של החלטות שבהן הייתה מעורבות של השופט: מתן פסק דין בדרך של הכרעה (merit) שיכולה להסתיים בקבלה או דחייה של התביעה, וקיימת האפשרות גם לקבל את התביעה באופן חלקי; מתן פסק דין על דרך הפשרה; ומתן פסק דין מכוח סעיף 79א. כמוצג בלוח 1, כ־62.5% מהתיקים נסתיימו בפשרה בין הצדדים.¹⁴²

לוח 1 – אופן סגירת ההליך

¹³⁵ אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17, בעמ' 26.
¹³⁶ ראו בהרחבה אצל גבריאלי ואלברשטיין "תהליכי יישוב סכסוכים", לעיל ה"ש 4, בעמ' 33–36.
¹³⁷ שם. למסקנה דומה ראו: בכר וקליין, לעיל ה"ש 31; דניאל ארנסט **תביעות קטנות** 72, 102 (1994); יאיר וישי מורד **המדריך לתביעות קטנות** 63 (1996); טל חבקין ויגאל נמרודי **התביעה הקטנה** 55–56 (2017). וראו גם במאמרו של טבקה, לעיל ה"ש 23, בעמ' 237, 242, על הרטוריקה שנוקט בית המשפט לתביעות קטנות בעידוד סוגיית הפשרה.
¹³⁸ בכר וקליין, לעיל ה"ש 31.
¹³⁹ אחד ההסברים האלטרנטיביים לקושי להגיע לפשרה בתיקי תביעות קטנות הוא העובדה שעלויות ההתדיינות בתיקים אלה נמוכות באופן יחסי (בשל פרוצדורה גמישה, אגרה נמוכה וכולי). לכן, באופן עקרוני, מודלים של פשרה מנבאים כי עלויות ההתדיינות הנמוכות יובילו לפחות פשרות, ובמצב קיצון – התדיינות ללא עלות תוביל ל־5 פשרות. זה נכון בייחוד במצבים שבהם אורך חיי התיק קצר מאוד. Priest & Klein, לעיל ה"ש 24.
¹⁴⁰ במחקרן של סלע ושל גבאי אגוזי, שהתבסס על מאגר הנתונים שפרסמה הרשות השופטת בשנת 2017, לעיל ה"ש 15, בחנו החוקרות 1,123 תיקים, בהליכים מגוונים, אך במעל 50% מהם ניתן פסק דין ללא שהוגש כתב הגנה וב־15% נוספים מהתיקים ניתן פסק דין ללא דיון. בשני המקרים לטעמי אין מעורבות שיפוטית או שהמעורבות השיפוטית קטנה. ראו: Sela & Gabay-Egozi, לעיל ה"ש 7.
¹⁴¹ שם.
¹⁴² תוצאה זו שונה מהתוצאה המוצגת במחקרן של אביב וגלון, שם נמצא שאחוז התיקים האזרחיים שאינם תיקי תביעות קטנות, המסתיימים בפשרה, עומד על כ־48% מהמקרים. הסיבה היא שהבדיקה נעשתה מתוך 1,000 תיקים. אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17, בעמ' 26.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

שתי השערות בנוגע לאופן סגירת תיקים מסוג תביעות קטנות קובצו יחד. ראשית, ככל שהתיק המשפטי מורכב יותר, השופט, מטעמי עומס, ייטה לדחוף את הצדדים להגיע לפשרה.¹⁴³ שנית, בהתבסס על ההכרה במאפייניו הייחודיים של הליך התביעה הקטנה, מעבר להיותם תיקים "פשוטים" יחסית, הצדדים אינם מיוצגים ולפיכך נוטים להיות בעלי מעורבות רגשית בסכסוך ובהליך.¹⁴⁴ החלטה על דרך הפשרה דורשת מאמץ רב יותר מהשופט, הן בזמן הנדרש בהסבר לצדדים והן בעומס מנטלי של הרהור בתיק. השערה זו נשמרת גם במקרים שבהם התיק מתנהל בין יחיד לבין חברה שהיא שחקן חוזר בעל מומחיות המיוצגת על ידי אנשי מקצוע שאינם עורכי דין. פערי הידע והכוחות בין שני הצדדים מצריכים מהשופט מאמץ שיפוטי.¹⁴⁵

השערות המחקר לעניין תוצאות ההליך מבוססות על אלמנט העומס שבו נתונים השופטים, לכן, לא ניתן להסתפק בממצאים שנאספו בשלב הראשון ויש לפנות ולבחון גם את העומס השיפוטי הכללי לו נתון השופט, החיצוני לתיק התביעה הקטנה, שניתן להניח שיש בו כדי להשפיע באופן ישיר על תוצאות ההליך. העומס הכללי נמדד בהתאמה למועד קבלת ההחלטה בתיק התביעה הקטנה, הנאמד לפי מועד הדיון האחרון, הוא נקודת הזמן שלשופט יש את כל המידע הנדרש בתיק. שופטים שיימצאו עמוסים, ייטו לקבל החלטה סוגרת בתיק שדורשת מהם הכי פחות מאמץ, הן בזמן העבודה שקבלת ההחלטה מצריכה מהם, אבל גם בכוח המנטלי הנחוץ לגביה. ניתן לשער שהמאמץ הנמוך ביותר הוא בהשאת הסטטוס קוו הקיים,¹⁴⁶ שכן כל סטייה

¹⁴³ ניתן להוסיף לכך גם נטייה של הצדדים לפשרה בעת מורכבות ההליך בשל חשיפה לסיכונים רבים יותר.
¹⁴⁴ חשוב להתייחס לכך שאומנם תיקי התביעות הקטנות אינם עשויים מעור אחד ועשויים להיות תיקי יחיד-יחיד ותיקי יחיד-חברה. עם זאת, ההנחה במאמר זה היא שגם כששני הצדדים אינם מיוצגים והם יחידים וגם כאשר צד אחד הוא שחקן חוזר או בעל מומחיות, יש פערי ידע המצריכים מעורבות שיפוטית ומאמץ גדול יותר מהשופט. עשויה לעלות גם הטענה שלפיה שחקן חוזר יעדיף פשרות, ולא פסק דין. העובדה שיש צורך של השופט להשקיע מאמץ בפשרה עשויה לאיין זאת.

¹⁴⁵ היבט חשוב בהקשר זה של היעדר ייצוג הוא הפרקטיקה שהתפתחה של שימוש בנציגים שצברו מומחיות בתחום. יפה לעניין זה ההרחבה שעושה טבקה, לעיל ה"ש 23, בעמ' 223–232. שם הוא עומד על כך שקריאה וניתוח של פסקי הדין בתחום התביעה הקטנה מעלה שימוש גובר של החברות הגדולות, הנתפסות כצד החזק, ושל השחקנים החוזרים באולמות בית המשפט לתביעות קטנות בנציגים מקצועיים, שאינם עורכי דין, אך צברו מיומנות בתחום זה. מיומנות זו מהווה יתרון מול הצד השני ומעמיקה את הפער, מה שמצריך מעורבות רגשית גבוהה יותר של השופט. פער זה אינו מבוסס רק על ידיעת הדין, אלא שלטענת טבקה, הגמישות הפרוצדורלית המאפיינת את הליכי התביעה הקטנה מחזקת את הפגיעה של הצד החזק בצד החלש, שם, בעמ' 254, כשעיקר הטענה נשען על היעדר ההנמקה והיעדר פרוצדורה סדורה לגילוי מסמכים. טענה זו של טבקה מחזקת את הצורך במעורבות השיפוטית, בעיקר בתיקים שבהם קיימים פערי כוחות בין הצדדים. באופן זה, מתחזקת ההשערה במחקר זה שלפיה שופטים עמוסים ייטו לדחוף את הצדדים להגיע לפשרה. חשוב להדגיש, כי כמעט כל התיקים במחקר זה הוגשו בין יחידים, כ-450 תיקים, ללא ייצוג, והיתר הם תיקי יחיד-חברות, שבהם החשש הוא ממצב שבו נציג החברה הוא שחקן חוזר. הבחנה כזו קשה לזהות רק מעצם העובדה שמדובר בחברה, ולא ביחיד. כך יכולה להיות חברת רהיטים שזו התביעה הראשונה שלה או חברה אחרת שהיא נתבעת בשכיחות גבוהה. אומנם, מחקרן של אביב וגלון כן התייחס לתחום שבו עוסקת החברה: ביטוחים; תקשורת; תחבורה, אך גם אז ההבחנה בין נתבע חדש או בנושא חדש לבין שחקן חוזר היא שרירותית, כמו גם מספר המופעים הנדרש לצורך ההגדרה כ"שחקן חוזר". לעניין בחינת העומס השיפוטי, בתיקי תביעה קטנה ובכלל, שנעשתה במאמר זה, די היה בהבנת המורכבות באולם, בין אם בהיעדר ידע משפטי על ידי שני הצדדים היחידים ובין אם פערי הידע בין היחיד לבין החברה ונציגה שהם שחקנים חוזרים. מעניין יהיה לעמוד בהרחבה על מאפיינים אלה של התובע והנתבע במחקרי המשך שהם נקודתיים לתביעה הקטנה.

¹⁴⁶ (1988); 7 *J. RISK & UNCERTAINTY*.
¹⁴⁶ William Samuelson & Richard Zeckhauser, *Status Quo Bias in Decision Making*, 1 *J. RISK & UNCERTAINTY*. 7 (1988);
Robert A. Prentice & Jonathan J. Koehler, *A Normality Bias in Legal Decision Making*, 88 *CORNELL L. REV.* 583 (2003).
טיעון זה נשמר גם בהיבט של החלטות שיפוטיות בערכאת הערעור. ראו בהרחבה: Guthrie & George, לעיל ה"ש 54.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

מהסטטוס קוו של הצדדים תצריך יותר זמן של השופט, הן בהיבט של כתיבת פסק הדין והן בהיבט המנטלי של הרהור בתיק. בתיקי תביעות קטנות המשמעות היא כאמור דחייה של התביעה.

אחד מהגורמים המשפיעים על העומס השיפוטי הוא אורך חיי התיק, ולכן הוא עשוי לנבא סגירת התיק שלא על פי הכרעה ומתן פסק דין (merit).¹⁴⁷ מחקרה של הרשות השופטת¹⁴⁸ מצא בין היתר שמשך ההליך, מיום הגשת התביעה ועד סופה, עומד בממוצע על שבעה חודשים. במחקר הנוכחי ביקשתי להעמיק ולבחון את משך ההליך לפי אופן הסגירה, ורק בקרב תיקים שבהם ישנה מעורבות של השופט בהחלטה, ובהנחה שמורכבות תיקי התביעות הקטנות אינה גבוהה ובכל מקרה מדד המורכבות דומה. כלומר, האם ניתן להבחין בהשפעה של משך הזמן על תוצאות ההליך.¹⁴⁹ בחלק זה בוצעה הבחנה בין משך ההליך כאשר יש מעורבות שיפוטית, כמו במקרה של הליך המסתיים בפסק דין (מסוג merit) או בפסק דין מכוח סעיף 79א, לבין מקרה שבו המעורבות השיפוטית פחותה, כמו במקרים של אישור פשרה אליה הגיעו הצדדים או כשההליך מסתיים במחיקה ביוזמת התובע לאחר שהתקיים דיון אחד באולם, כפי שנמצא ב-6.2% מהמקרים. לוח 2 מציג את מספר הימים שארך ההליך לפי מעורבות שיפוטית ב-498 תיקים שבהם היה קיים מידע על משך ההליך.

לוח 2 – משך ההליך לפי אופן סגירה

ימים בממוצע	כמות N=498	
241	270	מעורבות שיפוטית גבוהה (פסק דין, לרבות 79א).
229	228	מעורבות שיפוטית נמוכה (פשרה או מחיקה)

הבחנה מעניינת ניתן לעשות בתוך אופן סגירת ההליך בדרך של פסק הדין, בו קיימת מעורבות שיפוטית גבוהה יחסית, בהבחנה בין סוג ההחלטה הסוגרת, אם דחיית התביעה במלואה, קבלתה או החלטה של דחייה או קבלה חלקית של התביעה:

לוח 3 – משך ההליך לפי סוג ההחלטה הסוגרת

חציון	סטיית תקן	ימים בממוצע	כמות N=498		
207	169	261	87	דחייה	פסק דין (לרבות 79א)
209	201	269	36	קבלה	
195	120	223	147	חלקית	
189	147	229	228	פשרה או מחיקה	

ניתן להתרשם שסוג ההחלטה הסוגרת אינו משפיע על משך ההליך. לא נמצאה שונות משמעותית במשך ההליך בין אופני הסגירה השונים בהשוואה לממוצע הכללי. תוצאה זו נשמרת גם בבחינת מדד החציון. מחקר

¹⁴⁷ הסבר אלטרנטיבי הוא שאורך חיי התיק עשוי להיות קשור למורכבותו, וברור שמורכבותו עשויה להשפיע על אופן הסיום. כך, ניתן לחשוב שתיקים ארוכים יותר יסתיימו בפסק דין לא בגלל העומס שהם יוצרים על השופטים, אלא פשוט משום שהם מורכבים יותר.
¹⁴⁸ אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17.
¹⁴⁹ הנחה דומה נמצאת גם במחקר החדש של הרשות השופטת, לעיל ה"ש 27, כי לכל סוג של פסק דין נדרש פרק זמן שונה לשם כתיבתו. כך הניחו כי החלטה סוגרת של מחיקה אורכת זמן קצר יותר בהשוואה לפסק דין המעניק תוקף לפשרה שאליה הגיעו הצדדים, וכתיבת פסק דין לפי סעיף 79א לחוק בתי המשפט אורכת גם היא זמן קצר יותר לעומת כתיבת פסק דין מנומק, ראו אביב וארנטל "המחקר החדש של הרשות השופטת", לעיל ה"ש 27, בעמ' 37.

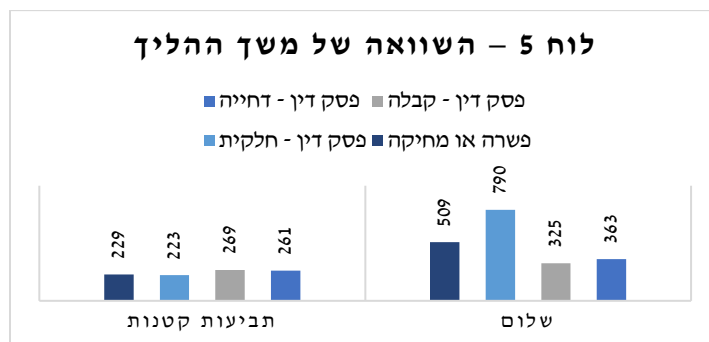
מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

זה מצא שמשך הליך התביעה הקטנה, לעניין ההליכים שנמדדו, עומד על ממוצע של כ-7.8 חודשים (כ-235 ימים), ומדד החציון עומד על כ-6.5 חודשים (כ-195 ימים). בחלוקה בין סוגי ההחלטה הסוגרת השונים ניתן להבחין במנעד של בין 33 ימים נוספים לבין 12 ימים פחות.¹⁵⁰ לשם השוואה, נביט במשך ההליך הממוצע של תיקים אזרחיים בבית המשפט השלום, ממועד פתיחתם ועד ההחלטה הסוגרת בהם. מעיון בנתונים המוצגים בלוח 4, ניתן להתרשם שמשך ההליך עומד על כ-17 חודשים בממוצע (החציון עומד על כ-12 חודשים), יותר מפי 2 מהליך תביעות קטנות.¹⁵¹

לוח 4 – בית משפט השלום: משך ההליך לפי סוג ההחלטה הסוגרת

חציון	סטיית תקן	ימים בממוצע	כמות N=450		
247	452	363	52	דחייה	פסק דין (לרבות א79)
242	409	325	64	קבלה	
545	720	790	73	חלקית	
382	516	509	261	פשרה או מחיקה	

ועוד, בלוח 5 ניתן להבחין שבשונה מההליכים בבית משפט לתביעות קטנות, בבית משפט השלום קיימת שונות במשך ההליך ביחס לסוג ההחלטה הסוגרת. ההליכים הקצרים ביותר הם אלה שאופן הסגירה שלהם הוא בקצוות, קבלה או דחייה של התביעה, משך הליכים אלה כ-11 חודשים בממוצע. בתוצאה הנמצאת בין קבלה לדחייה, שאינה בינרית, קרי קבלה חלקית או פשרה, נמצא שמשך ההליך ארוך בהרבה ועומד על כ-21 חודשים בממוצע.

הקושי בהשוואה בין הליך תביעה קטנה לכלל ההליכים האזרחיים הוא השונות ומגוון ההליכים בבית המשפט השלום. שונות זו מתאפיינת באופן ניהול וסדרי דין שונים המשפיעים על משך ההליך. כמפורט בנספח ב', עמד המחקר בנפרד על כל אחד מההליכים האזרחיים בבית המשפט השלום ומצא שמשך הליך ממוצע

¹⁵⁰ אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17, בעמ' 22, צוין כי משך ההליך נמשך בין 7 ימים לבין 1,853 ימים. הבדיקה שלנו העלתה תוצאות אחרות, בשל המיקוד רק בהליכים שנסגרו באופן מסוים. עם זאת, על אף השוני בהליכים שנמדדו, הממוצע הכללי שנמדד במחקר הרשות השופטת דומה לממוצע שנמצא במחקר זה, כ-7 חודשים.

¹⁵¹ ההשוואה נעשת ביחס לתיקים אזרחיים בבית המשפט השלום, ולא בבתי משפט אחרים, משום שהליכים אלה הם הקרובים ביותר לתיקי התביעה הקטנה, בעלי המורכבות הקטנה ביותר, הן בסכום התביעה והן במורכבות העילה, ואף, בחלק מהמקרים מנוהלים על ידי אותם שופטים בבית המשפט השלום, ששומעים תיקים אזרחיים לצד תיקי תביעות קטנות.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

בתביעה בסדר דין רגיל עומד על כ־30 חודשים.¹⁵² בתיקים מסוג זה, הזמן שנדרש לקבלה מלאה או חלקית של התביעה גדול פי 2 מהזמן הנדרש לדחייה. הזמן הממוצע של כ־27 חודשים נמדד בתיקים שנסתיימו בפשרה, ואלה גם מרבית התיקים, כ־67%. נדמה שההליכים הזריזים ביותר, אלה שבאופיים הכי דומים להליך תביעות קטנות, המבקשים להביא באופן יעיל וזריז לבירור התובענה,¹⁵³ הם ההליך המקוצר וההליך המהיר, בשניהם נמצא משך זמן נמוך ממשך הזמן הכללי. בהליך המקוצר הזמן הממוצע יורד לכ־18 חודשים ובהליך מהיר לכ־13 חודשים בממוצע. גם בהליך סדר דין מקוצר נמצא שמשך הזמן הארוך ביותר הוא בתיקים שמסתיימים בקבלה מלאה או חלקית. בהליך סדר דין מהיר לא נמצאה שונות גבוהה בין משך ההליך לאופן הסגירה, ביחס לממוצע העומד על כ־13 חודשים.¹⁵⁴

מבחינת עומס, מספר ההליכים מסדר דין מהיר גבוה יחסית, בדומה לתיקים אזרחיים רגילים, בעוד הליכים מסוג סדר דין מקוצר הם במיעוט. מכאן המקום להשוות בעיקר בין תיקי תביעות קטנות לבין תיקים בסדר דין מהיר. העובדה שבבחינת משך הזמן בהליך אל מול אופן הסגירה נמצא שוני בתיקי תביעות קטנות ביחס לסדר דין מהיר מאששת את השערות המחקר בדבר מורכבות היתר שבהליכי התביעות הקטנות, בעיקר העומס המנטלי של השופט בהיעדר ייצוג של הצדדים.

לאחר שנבחן משך ההליך כמקשה אחת, התמקד המחקר בפרק הזמן בהליך שבו קיימת מעורבות שיפוטית בתיקי התביעה הקטנה. לשם כך, נבחנו שלושה פרקי זמן אלה: מיום הגשת התביעה עד לתחילת הדיונים; תקופת הדיונים; והזמן מהדיון האחרון ועד ההחלטה הסוגרת בתיק. בפרק הזמן הראשון, קרי עד תחילת הדיונים, אין מעורבות שיפוטית, על כן העמיק המחקר רק בשני פרקי הזמן הנותרים, אלו התקופות העיקריות, על אופני הסגירה השונים של התיק. תחילה יוצגו, להלן בלוח 6, מספרי הימים בין הדיון הראשון לדיון האחרון ב־482 תיקי תביעה קטנה בהם היו נתונים מלאים, ובהמשך ירחיב הדיון על מספרי הימים בין הדיון האחרון למועד ההחלטה הסוגרת.

לוח 6 – משך הזמן מהדיון הראשון לדיון האחרון

סטיית תקן	ימים בממוצע	כמות N=482		
150	59	83	דחייה	פסק דין (לרבות 79א)
62	21	33	קבלה	
87	31	145	חלקית	
135	40	221	פשרה או מחיקה	

נמצא שמדובר בהליך מהיר ויעיל, עם זמן ממוצע של כ־40 ימים בין הדיון הראשון לדיון הסוגר בתיק.¹⁵⁵ מספר התיקים שהסתיימו בתוצאה שאינה בינרית, שאינה קבלה או דחייה, הוא הגבוה ביותר, כ־75% מהתיקים. ניתן להניח שכלל שהשופט עמוס יותר, הוא ייטה לשמור על הסטטוס קוו, לדחות את התביעה. התוצאות מראות שמשך הזמן בהליך שמסתיים בדחייה הוא בממוצע כ־60 ימים, משך הזמן הארוך ביותר.

¹⁵² אביב וגולן "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17. במחקר של הרשות השופטת נמצא שמשך ההליך מסוג תא"מ (תיק אזרחי בסדר דין מהיר) הוא 13.7 חודשים ושל הליך מסוג ת"א (תיק אזרחי בסדר דין רגיל) הוא 21.2 חודשים. גם כאן ניתן להסביר את הפער בין הנתונים שלנו לנתוני הרשות השופטת במיקוד המחקר הנוכחי בהליכים עם אופן סגירה מסוים.

¹⁵³ ס' 62(ב) לחוק בתי המשפט.
¹⁵⁴ ראו הרחבה על משך ההליך לפי סוג הליך בנספח ב'.
¹⁵⁵ השונו עם נתונים מארצות הברית: Ricardo Lillo, *Access to Justice and Small Claims Courts: Supporting Latin American Civil Reforms Through Empirical Research in Los Angeles County, California*, 43 REV. CHILL. DER. 955, 979 (2016).

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

תוצאה זו, על פניה, אינה מקיימת את ההשערה ששופט עמוס ייטה לדחות את התביעה. מהתוצאות עד כה, נדמה ששופט עמוס ייטה לקבל את התביעה ולשנות את הסטטוס קוו. במחקר של הרשות השופטת נמצא שמרבית השופטים יעדיפו להביא את הצדדים לפשרה, ובין היתר ההשערה היא ששופט עמוס יעדיף סיומו של ההליך בפשרה. עם זאת, מהנתונים המוצגים בלוח 6, משך הזמן בהליך שמסתיים בפשרה הוא השני הארוך ביותר. הסבר לאי-ההתאמה בין התוצאות בשלב זה לבין ההשערות הוא שזמן שיפוטי נמדד לא רק במספר הימים בין הדיון הראשון לאחרון בתיק, אלא הוא בעיקר נגזר ממורכבות הדיון וכמות הדיונים והבקשות בתיק. לפני שיפנה המחקר להציג את משך הזמן מיום הדיונים האחרון למועד ההחלטה הסוגרת, יש לעמוד על הנתונים בדבר מספר הדיונים והבקשות שהוגשו בהליך עד ההחלטה הסוגרת.

כך, כדי להעמיק בנתונים פנה המחקר לבחון את מספר הדיונים שמתקיימים בתיקי תביעות קטנות ומספר הבקשות המוגשות במסגרת ההליך. לעניין מספר הדיונים, כדי לעמוד רק על הדיונים שיש בהם השפעה על השופטים ושהצרכי מעורבות שיפוטית, לא הובאו בחשבון דיונים שהתבטלו, אלא רק דיונים שהתקיימו בפועל. מדד זה של מספר הדיונים עשוי לרמז גם על מורכבות התיק, אך לענייננו הוא נבחן כתורם לעומס השיפוטי. כפי שמוצג בלוח 7 להלן, ממוצע מספר הדיונים בתיק תביעות קטנות הוא 1.13, עם מנעד זניח בין אופני הסגירה השונים. ככלל, מספר הדיונים בתיקי תביעות קטנות קטן מאוד, ולא נמצאה שונות בין מספר הדיונים לבין ההחלטה הסוגרת בתיק. עולה שבפועל, השופטים עושים שימוש בדיון הראשון כהליך קדם משפט המאפשר להם לברר אם יש מקום לבירור הסכסוך או שיש למחקו, או אם יש מקום לקידום פשרה.¹⁵⁶ העובדה שאין שונות או פיזור במספר הדיונים מחזקת את ההשערה שתיקי התביעות הקטנות דומים במשקלם ובמורכבות שלהם ועל כן ניתן להתייחס אליהם כמקשה אחת.

לוח 7 – מספר הדיונים שקוימו

סטיית תקן	מספר דיונים בממוצע	כמות N=482		
0.46	1.2	83	דחייה	פסק דין (לרבות 79א)
0.49	1.06	33	קבלה	
0.47	1.15	145	חלקית	
0.45	1.11	221	פשרה או מחיקה	

עם זאת, כן נמצאה התאמה בין מספר הדיונים הגדול יחסית במקרה של דחיית התביעה ושמירה על הסטטוס קוו למשך הזמן הארוך יחסית שעלה באופן טבעי לכ־60 ימים בממוצע. עם זאת, ההשערה היא ששמירה על הסטטוס קוו, מצריכה מעורבות שיפוטית נמוכה, ועל כן העומס השיפוטי נמוך מאוד. ניתן לאשש השערה זו מהעמקה בתקופת הזמן השלישית, מהדיון האחרון עד לפרסום ההחלטה הסוגרת בתיק. אך קודם יש לעמוד על מספר הבקשות המוגשות בתיק, אלה נעשות במסגרת תקופת הזמן שבין הדיון הראשון לאחרון. מספר הבקשות המוגשות בתיק הוא משתנה שיש בכוחו להשפיע על העומס השיפוטי שיוצר תיק התביעה הקטנה. כאן, נדרשת ההבחנה בין בקשות שמוגשות בתקופה שעד ההחלטה הסוגרת לבקשות שמוגשות

¹⁵⁶ ראו לעניין זה תקי' 63 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט–2018, קי"ת 422 (להלן: תקנות סדר הדין האזרחי החדשות); תקי' 140 ר-214יא(ד)8 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד–1984, קי"ת 2220, המתייחסת לתובענות בסדר דין מהיר ועל תקי' 63 לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות. על ניתוב הסכסוך בדרכי פשרה כפרקטיקה אינקוויזיטורית בעולם אדוורסרי, ראו: גבריאלי ואלברשטין "תהליכי יישוב סכסוכים", לעיל ה"ש 4, בעמ' 37.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

לאחר פרסום ההחלטה. בקשות אלה האחרונות, יש בהן כדי להשפיע על מדד העומס של הליך תביעה קטנה, אך לא כדי להשפיע על העומס השיפוטי לצורך קבלת ההחלטה הסוגרת.¹⁵⁷ ובכל מקרה, נמצא, מטה בלוח 8, שמספר הבקשות המוגשות לאחר ההחלטה הסוגרת הוא זניח. בפרק הזמן שבין הדיון הראשון ועד לדיון האחרון נמצא שבממוצע מוגשות כ-1.5 בקשות ביניים. בתיקים שנסגרו בדרך של דחיית התביעה, נמצא שמוגשות בממוצע כ-2 בקשות, ותוצאה זו יכולה להסביר את העומס שנוצר על השופט המקבל ביטוי במשך ההליך הארוך יחסית בתיקים מסוג זה המסתיימים בדחייה.

לוח 8 – מספר הבקשות המוגשות בתיק

בקשות שהוגשו לאחר סגירת ההליך			בקשות שהוגשו במהלך ההליך השיפוטי			
סטיית תקן	מספר בקשות בממוצע	כמות	סטיית תקן	מספר בקשות בממוצע	כמות	
0.234	0.06	87	2.44	1.98	86	דחייה
0.762	0.36	36	1.36	1.25	36	קבלה
0.313	0.11	147	1.628	1.5	147	חלקית
0.262	0.04	228	2.331	1.42	228	פשרה או מחיקה
0.342	0.09	498	2.114	1.53	497	סה"כ

מורכבות פרק הזמן שבין מועד הדיון הראשון למועד הדיון האחרון, כמו גם התלות שלו בגורמים אחרים, כמו מזכירות בית המשפט ונסיבות אישיות של הצדדים, שעלולים להשפיע על משך הזמן בין הדיון הראשון לאחרון בתיק, אינה מאפשרת הצצה נקייה לעבודה השיפוטית. לכן, המשיך המחקר והעמיק בפרק הזמן השני, ממועד הדיון האחרון ועד לפרסום ההחלטה הסוגרת בתיקי תביעות קטנות. בחלוקה לפי אופן סגירת התיק המופיעה בלוח 9 להלן, ניתן להתרשם שבתיקים המסתיימים בפשרה, ההחלטה נכתבת בזמן הקצר ביותר, וקבלת התביעה, שמשמעותה שינוי הסטטוס קוו, מצריכה הכי הרבה מעורבות שיפוטית ואת משך הזמן הארוך ביותר.¹⁵⁸

לוח 9 – משך הזמן מהדיון האחרון ועד פרסום ההחלטה הסוגרת

סטיית תקן	מספר דיונים בממוצע	כמות		
24	12	83	דחייה	פסק דין (לרבות א79)
108	26	33	קבלה	
32	13	145	חלקית	
33	4	221	פשרה או מחיקה	
41	10	482	סה"כ	

¹⁵⁷ ראו לעניין זה תק' 12 לתקנות שיפוט בתביעות קטנות, לעניין ביטול החלטה שניתנה שלא בפני בעל דין (בקשה להגשת רשות ערעור תועבר לשופט בערכאה גבוהה יותר ועל כן אינה משפיעה כלל על מדד העומס, שם בתק' 16(א)). עוד מפנה תק' 16(ג) להוראות תקנות סדר הדין האזרחי החדשות המאפשרות הגשת בקשות שונות לאחר מתן פסק הדין, לרבות ביטול החלטה לפי צד אחד, בתק' 131, סעד בתכופ לאחר מתן פסק הדין להבטחת ביצועו, בתק' 132, ופסיקתה לבקשת בעל דין, בתק' 133(א).

¹⁵⁸ מלוח 9 המוצג להלן, עולה שמספר הימים עומד בממוצע על כ-10 ימים, זאת בהשוואה לאביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17, בעמ' 23, שם נמצא ממוצע של 13.49 ימים מיום הדיון האחרון לפרסום ההחלטה הסוגרת. ההסבר לפער דומה.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

באופן כללי ניתן להתרשם שאורך הזמן נטו שבו הצדדים נמצאים בהליך השיפוטי, ממועד הדיון הראשון ועד מועד פרסום ההחלטה הסוגרת, הוא קצר משמעותית מאורך חיי התיק הכולל. המשמעות היא שהעומס השיפוטי שיוצרים תיקי תביעות קטנות על בתי המשפט, בדומה ליתר ההליכים השיפוטיים, גורם לימי המתנה רבים ממועד הגשת התביעה עד לתחילת בירורה.

לוח 10 – פרקי זמן (ימים) לפי אופן סגירת התיק

זמן נטו בהליך השיפוטי	מהדיון האחרון להחלטה	דיון ראשון עד דיון אחרון	אורך חיי תיק	
71	12	59	260	דחייה
47	26	21	269	קבלה
45	13	32	223	קבלה חלקית
45	4	40	229	פשרה
50	10	40	236	ממוצע

כדי להמשיך ולעמוד על מדד העומס של תיק מסוג תביעות קטנות, הוסיף המחקר ובחן גם את מספר העמודים בהחלטה הסוגרת. כדי לעמוד על מדד ההשקעה שנדרש מהשופט בתיק, עת הוא נדרש לכתוב פסק דין, נעשה עיון בכל אחד מהתיקים שבמאגר בהחלטה הסוגרת שנמצאה במערכת "נט המשפט", במסגרתו התאפשר להתחקות אחר מספר העמודים בהחלטה הסוגרת. ההשערה היא ששופט כותב החלטה קצרה יותר כשהוא דוחה את התיק והסטטוס קוו נשמר. בשים לב לכך שפשרה אינה החלטה שהשופט כותב, קודדו מספרי העמודים בכל החלטה סוגרת, ואכן, ממצאי המחקר איששו את השערת המחקר. נמצא שקבלה של התביעה, באופן חלקי או מלא, מצריכה מהשופט הנמקה נוספת, מכבידה על עבודתו ונראה שיש לה השפעה על העומס השיפוטי.

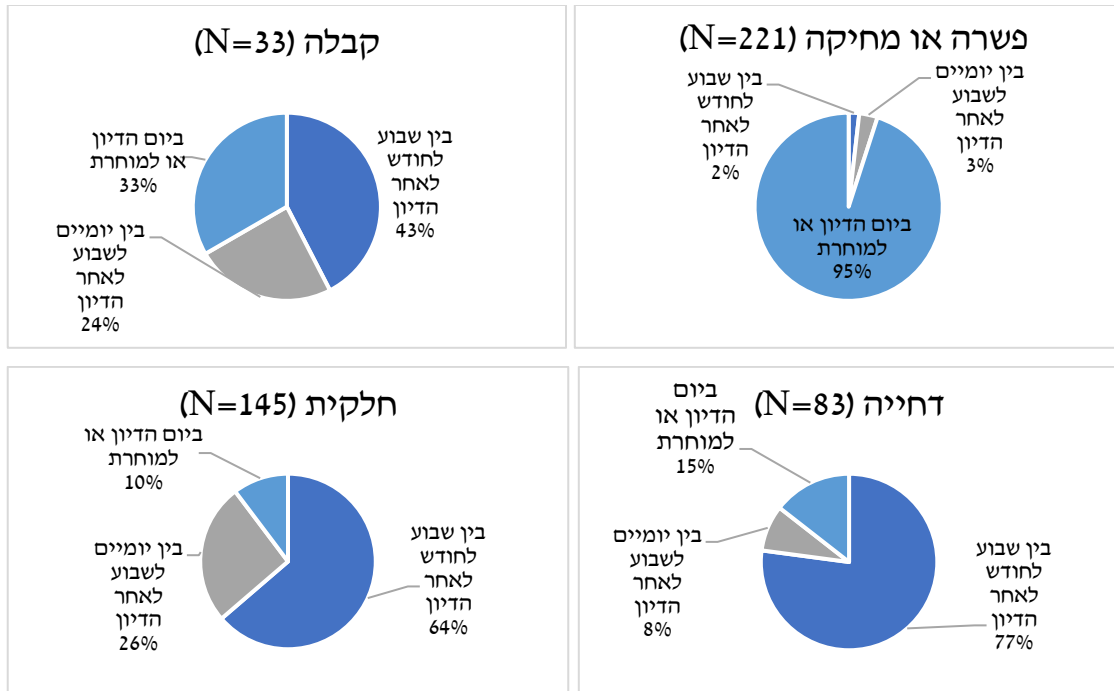
לוח 11 – מספר העמודים בהחלטה הסוגרת

תיקי התביעה הקטנה, כולם קטנים, כך שברוב ההחלטות, החלטת השופט מתקבלת באותו היום של הדיון. המחקר ביקש לבחון השערה זו, שבמרבית התיקים אכן ההחלטה ניתנת ביום הדיון האחרון, ולעמוד גם על מועד מתן ההחלטה הסוגרת ביתר התיקים (על אף הפער הקטן בין החלטה דוחה להחלטה מקבלת – ההבדל מובהק סטטיסטית).

לוח 12 – אחוז התיקים – לפי אופן הסגירה ומועד ההחלטה הסוגרת ביחס לדיון האחרון

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

עולה שבתיקים שבהם יש פשרה במהלך הדיון, ביוזמת השופט, מכוח סעיף 79א לחוק, כאשר הצדדים מעוניינים לקבל את הצעתו, פסק הדין יינתן בסמוך למועד שבו התקיים הדיון האחרון, ביום הדיון או למחרת היום, כך ב־95% מהתיקים שנסגרו בפשרה בעידוד השופט. עוד ניתן להצביע על כך שבכל סוגי ההחלטות נעשית ההחלטה לרוב בסמוך למועד הדיון. באשר להחלטה המקבלת את התביעה באופן מלא או חלקי, שם ניתן לראות עלייה באחוז התיקים הנסגרים בזמן ארוך יותר – השופט מהרהר יותר בתיק, ואינו מפרסם את ההחלטה הסוגרת בסמוך ליום הדיון. וככל שההחלטה הסוגרת רחוקה משמירה על הסטטוס קוו, כלומר רחוקה מדחיית התביעה, ניתן להבחין במספר גדול יותר של תיקים שההחלטה הסוגרת בעניינם ניתנת בין שבוע לחודש לאחר הדיון.

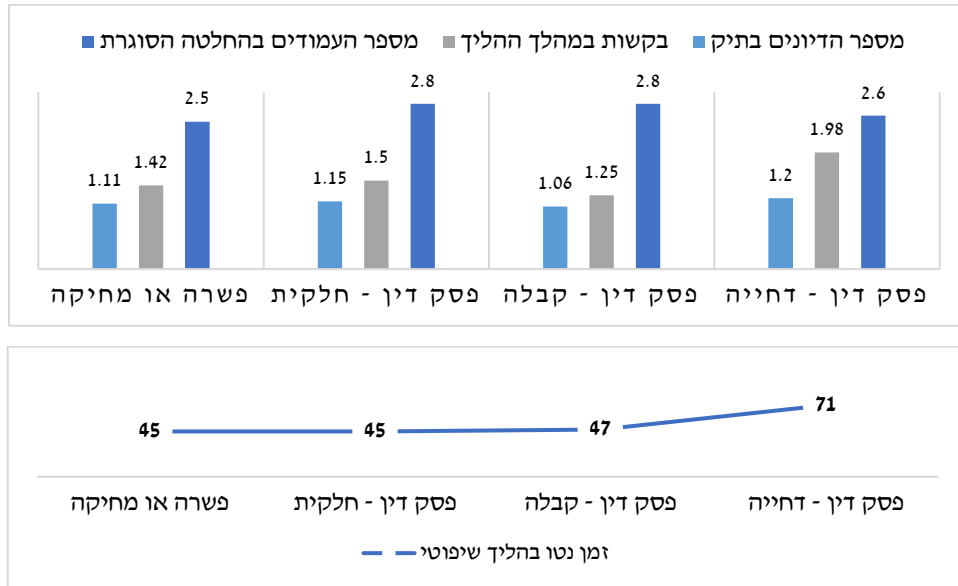
כפי שאוזכר לעיל, השימוש הנרחב של שופטים בפשרות כדי לסיים סכסוך משפטי עלה גם במחקר של הרשות השופטת כאחת מהדרכים המהירות לסיים תיק משפטי, כשכ־48% מהתיקים מסתיימים בפשרה. עוד צוין במחקר כי המרואיינים דיווחו שהם מרבים להציע לצדדים אופן סגירה זה, שכן לדעתם זו הדרך היעילה והמהירה ביותר לסיים את התיק.¹⁵⁹ כ־28% מהתיקים מסתיימים בפסק דין או בהחלטה מכוח סעיף 79א. עיון במחקר של הרשות מעלה שהשופטים חלוקים בדעותיהם לגבי מתן פסק דין לעומת 79א. חלק ציינו שהשימוש ב־79א מקצר ומייעל את ההליך ביחס למתן פסק דין הדורש הנמקה, שמשמעותה זמן ועומס. אחרים סבורים שהצדדים מגיעים עם סכסוך לבית המשפט ומבקשים ממנו להכריע, אך אינם מעוניינים בפרסום ההליך, והחלטה בדרך של 79א מאפשרת מתן הכרעה ללא פירוט של האירועים בפומבי. הקושי בדרך זו של הכרעה, כפי שצינו המרואיינים, הוא במשמעות של גורל ההליך, שכמעט ואינו מאפשר בקשת רשות ערעור, והעובדה שהצדדים אינם מיוצגים מקשה עליהם להבין את המשמעות.¹⁶⁰

¹⁵⁹ אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17, בעמ' 25–26. וראו, בהרחבה, גם אצל טבקה, לעיל ה"ש 23. ¹⁶⁰ שם.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

במצטבר, בחן המחקר עד כה את ההשערה שהעומס השיפוטי הוא פונקצייה של ארבעה נתונים: אורך חיי התיק; מספר הדיונים בתיק; מספר הבקשות שהוגשו בהליך עד להחלטה הסוגרת; ומספר העמודים להם נדרש השופט בהחלטה הסוגרת. ואכן, גם כמות הבקשות שמוגשות לשופט, במהלך ההליך, מעמיסה על השופט, אך לא נמצאה השפעה על סוג ההחלטה הסוגרת, על משך ההליך השיפוטי או על מספר העמודים להם נדרש השופט בהחלטתו הסוגרת. ומהנתונים המוצגים בלוח 13, בבחינה רוחבית, ניתן לראות שגם לא נמצאה השפעה של מספר הדיונים על סוג ההחלטה הסוגרת בתיק.

לוח 13 – בחינה משולבת של השפעת מספר הדיונים והזמן בהליך על סוג ההחלטה הסוגרת בתיק

כך, מתוך ארבעת הנתונים בפונקצייה להגדרת העומס השיפוטי בהליך, נמצאו שניים שמשפיעים על סוג ההחלטה, מספר העמודים הנדרשים להחלטה הסוגרת ואורך חיי התיק. אחת מההשערות הייתה שככל שמוגשות יותר בקשות, ההליך יהיה עמוס יותר, ושופט עמוס יותר ייטה לדחות את התביעה, כדי לשמור על הסטטוס קוו. השערה זו נמצאה כנכונה. ואכן, בפסק דין שהסתיים בדחייה נמצא מספר הבקשות הגדול ביותר, גידול של 40% במספר הבקשות בהשוואה לפסק דין שנסתיים בקבלה, פסק דין שניתן באופן חלקי או הליך שנסתיים בפשרה או במחיקה. עוד נמצא, שדחיית התביעה היא ההליך הארוך ביותר ביחס לשאר, גידול של כ- 50% בזמן ההליך שיש בו מעורבות שיפוטית.

אך לא די להסתכל רק על משתנים אלה, ובכל מקרה, העומס שבו מצוי השופט אינו נקודתי רק לתיק התביעה הקטנה, אלא הוא נגזרת של כלל עבודתו של השופט. גם אם מדובר בשופט שיושב רק בתיקים מסוג תביעה קטנה, אף תיק אינו דומה לתיק אחר, ומספר התיקים, מורכבותם ואופן ההחלטה והזמן שנדרש עבורה משפיעים אף הם. המחקר שמדד את משקל סוגי התיקים בבית המשפט¹⁶¹ עמד בין היתר על פרק הזמן הממוצע שנמשך הדיון בבית המשפט השלום ומצא שהממוצע לדיון בתיק מסוג תביעות קטנות עומד על 29 דקות, הפרש

¹⁶¹ וינשלמרגל, גלון וטרבולוס, "מחקר משקלות תיקים", לעיל ה"ש 9.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

קטן ביחס לממוצע זמן הדיון בכלל ההליכים, העומד על 35 דקות.¹⁶² כך, על אף שלהליך תביעות קטנות נלווים סדרי דין שונים ומהות שונה, המכתיבה את אופי ההליך, מתוך תפיסה שמדובר בהליכים "פשוטים", לא נמצא לכך ביטוי בזמן הממוצע, ותפיסה זו עומדת למבחן. סוגיית מורכבות תיקי תביעות קטנות עלתה גם על ידי השופטים בראיונות העומק במחקר של הרשות השופטת. השופטים העידו על עלייה במורכבות התיקים, דבר שמשפיע על אופן התנהלות הדיון ועל העמסתו על ההליך הדיוני.¹⁶³ עוד מצא המחקר לעניין משקלות תיקים שהזמן הממוצע להכנה לתיק מסוג תביעות קטנות עומד על 10.88 דקות,¹⁶⁴ ובמצטבר על משך הדיון, ובהנחה שהשופט מתכוון לדיון באותו יום, מדובר בזמן ממוצע מצטבר של 40 דקות להליך מסוג תביעה קטנה. המחקר עמד גם על הזמן הממוצע הנדרש לסגירת תיק מסוג תביעה קטנה ונמצא כי הזמן הממוצע הוא 5 דקות, אך בחלוקה לפי אופן סגירת התיק ניתן לראות שהזמן השיפוטי הנדרש להחלטה סוגרת מסוג פסק דין, ללא הבחנה בין דחייה לקבלה, הוא בממוצע ארוך יותר פי 2 מהזמן הנדרש להחלטה סוגרת לפי סעיף 79א,¹⁶⁵ ופי 4 מהזמן הנדרש בתיק שנסגר על דרך הפשרה. הסבר לפער בין פשרה לבין הליך לפי סעיף 79א הוא היעדר ייצוג והמעורבות של השופט בהליך לפי סעיף 79א, המצריכה ממנו זמן נוסף, חלק מהזמן המנטלי בהליך.

פרק ו' – בחינת העומס השיפוטי של שופטים במצטבר

כלל ההבחנות, בדגש על העובדה שבמרבית התיקים ניתנת החלטה שיפוטית ביום הדיון ושבממוצע מתקיים דיון אחד בתיק, מיקדו את ההשערה שאופן הסגירה של תיק מסוג תביעות קטנות, בשונה מתיקים אזרחיים אחרים, יושפע בעיקר מהעומס השיפוטי שבו מצוי השופט ביום הדיון עצמו, עומס שמקורו בתיקים נוספים. ההשערות הן שבתיקי תביעות קטנות, בהיותם תיקים קלים יחסית ובעיקר כי הצדדים אינם מיוצגים ולפיכך נוטים להיות יותר מעורבים רגשית בסכסוך, קידום פשרה מצריך מאמץ רב יותר מהשופט (בזמן ובעומס מנטלי), וככל שהשופט נתון בעומס הוא יטה שלא לדחוף לפשרות.¹⁶⁶

את העומס השיפוטי פנה המחקר לבחון תחילה לפי כמות ההחלטות ולאחר מכן לפי כמות של דיונים. מתוך הבנה שעומס הוא אלמנט מצטבר של עבודת השופט, הוחלט למדוד את העומס השיפוטי של ההחלטות במבט שבועי, שלושה ימים לפני מועד הדיון ושלושה ימים לאחריו. הסתכלות זו מאפשרת להעריך טוב יותר את העומס שבו נתון השופט. חשוב להדגיש, היכולת להביט על מכלול ההחלטות השיפוטיות של השופטים על פני שבוע ולהשוות ביניהן מתקיימת הודות לכך ששופטים שעוסקים בתיקי תביעות קטנות לרוב אינם עוסקים בתיקים מסוג אחר ומדובר בתיקים, גם אם מסוג אחר, שלרוב מוקצים באופן אקראי. שני אלה מאפשרים להתמודד עם רבים מההסברים החלופיים.¹⁶⁷ אכן נמצא שבתיקים אזרחיים, שמדד העומס שלהם הוא הגבוה ביותר, הזמן שנדרש לקבלה או קבלה חלקית גדול יותר מהזמן הנדרש לדחייה, וגדול יותר ממספר הדיונים

¹⁶² מחלקת מחקר של הרשות השופטת מאגר נתוני "משקלות תיקים" להערכת עומס עבודה שיפוטי בישראל (2013).

¹⁶³ אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17, בעמ' 36.

¹⁶⁴ בהשוואה ל-35 דקות זמן ממוצע להכנה לדיון בכלל התיקים בבית משפט השלום. שם, בעמ' 43.

¹⁶⁵ שם, בעמ' 29.

¹⁶⁶ הכוונה בעומס היא לעומס שיפוטי או עומס מנטלי. בשני המקרים מחקרים הראו ששופטים עמוסים ייטו לשמור על הסטטוס קוו כשהמשמעות היא דחיית התביעה ואי-ניקיטת אמצעים שגורמים לעומס נוסף, ראו, Danziger, Levav & Avnaim-Pesso, לעיל ה"ש 28.

¹⁶⁷ טבקה, לעיל ה"ש 23, בעמ' 236, שם עומד המחבר על כך שתיקי תביעות קטנות מוקצים לקבוצת שופטים ייעודית ומצומצמת העוסקת בתיקים אלה.

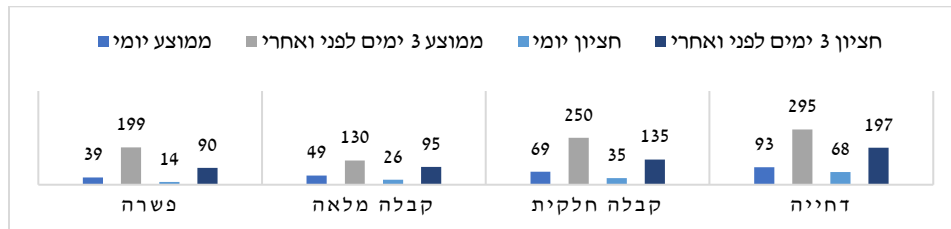
מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

לפשרה, אך התוצאות לעניין השפעת תיקים אלה לא יצאו מובהקות כלל, ואף השכיחות של ההידרשות של השופטים לתיקים אזרחיים מורכבים שאינם תיקי תביעה קטנה הייתה זניחה.

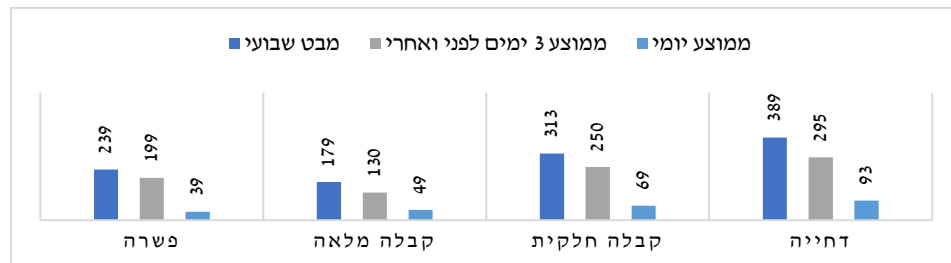
כפי שהוצג לעיל, בלוח 12, למעלה מ-80% מההחלטות מתקבלות ביום הדיון ועד שבוע לאחריו, ובמרבית המקרים מתן ההחלטה נעשה ביום הדיון או בסמוך לו. לכן, מדידת עומס ההחלטות של השופט במבט שבועי אפשרה לבחון באופן מהימן את ההשערה שככל ששופט עמוס יותר, הוא ייטה לשמור על הסטטוס קוו, שמשמעותו דחייה של התביעה. תוצאות המחקר, המובאות מטה בלוח 14, מאששות את ההשערה, ונמצאה קורלציה בין מדד עומס כלל ההחלטות השיפוטיות של שופט פלוני לבין אופן סגירת התיק, הן ביום הדיון בתביעה הקטנה והן במבט שבועי.¹⁶⁸ ואכן, ככל ששופט עמוס יותר הוא ייטה יותר לדחות את התיק, ותוצאה זו נכונה גם בבדיקה של העומס ביום הדיון וגם בשבוע של הדיון.

כדי לבחון את ההשערה של מספר ההחלטות על אופן סגירת ההליך, נבדקה הקורלציה בין העומס באותו יום של ההחלטה לעומס שלושה ימים לפני ואחרי. ההנחה היא ששופט שהיה עמוס ביום ההחלטה היה גם עמוס ביתר הימים. אולם, יש לשלול מתאם מלא בין המשתנים הבלתי תלויים (מולטיקוליניאריות). אומנם בדיקת הניבוי של העומס מצאה קשר חיובי,¹⁶⁹ אך עשויות להיות כמה השפעות על העומס השיפוטי שעשויות להקשות על יכולת הניבוי והסקת המסקנות. לכן, בוצעו שתי בדיקות: העומס השיפוטי בכמות ההחלטות הן ביום הדיון והן במבט שבועי; תחילה, בלוח 14 נמדדו מספר ההחלטות ביום הדיון, ואוחדו שלושת הימים לפני ואחרי הדיון, ללא יום הדיון עצמו, לכדי מבט שבועי (מבט א'). לאחר מכן, בלוח 15, התווסף יום הדיון עצמו למבט שבועי מלא, קרי יום הדיון ושלושה ימים לפני ולאחריו (מבט ב').¹⁷⁰

לוח 14 – עומס שיפוטי לפי ממוצע מספר ההחלטות שניתנו – מבט א'

לוח 15 – עומס שיפוטי לפי ממוצע מספר ההחלטות שניתנו – מבט ב'

¹⁶⁸ שם. גם כאן, המשיך המחקר ובחן רק תיקים שבהם לשופטים הייתה מעורבות אמיתית והשפעה על התוצאה, קרי להוציא: חוסר מעש, מחיקת תיק לבקשת התובע מבלי ששופט השפיע על ההחלטה, פשרות והחלטות ללא מעורבות שיפוטית ופסקי דין בהיעדר הגנה. נתונים נוספים ראו בנספח ג'.

¹⁶⁹ גררסיה ליניארית הראתה שיש אכן קשר (R בריבוע הוא 0.29). מובהקות קטנה מ-0.001, אבל לא מולטיקוליניאריות. לכן, יכולנו לשדך את העומס באותו יום לעומס לפני או אחרי וליצור מדד עומס שבועי, כשיום ההחלטה הוא באמצע, ולהגיע לתוצאות מובהקות.

¹⁷⁰ נתונים מלאים על עומס שיפוטי ממוצע לפי מספר החלטות שניתנו שלושה ימים לפני ואחרי מועד הדיון ראו בנספח ד', ונתונים במבט שבועי כולל יום הדיון האחרון, המסומן כ־Day 0, ראו בנספח ה'.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

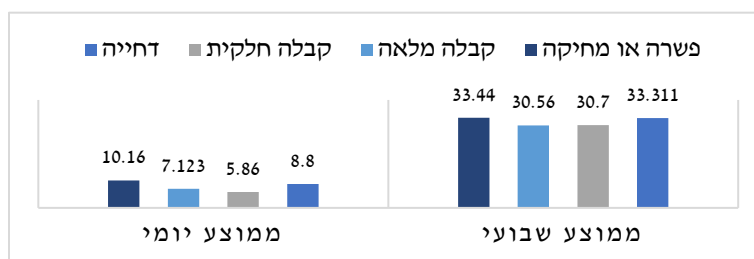
בחינה זו מאששת את ההשערה שלפיה ככל שהשופט עמוס יותר כך הוא ייטה לדחות את התביעה. ככל שהוא פחות עמוס הוא יעבור לקבלה חלקית, ולאחר מכן, בפער עומס ניכר, לקבלה מלאה. מסקנות אלה נשמרות הן במבט א' והן במבט ב'. כך גם לגבי ההשערה שמעורבות השופט בפשרה או מחיקה של התביעה, בניגוד להליכים אזרחיים אחרים שבהם הצדדים מיוצגים, דורשת מעורבות שיפוטית וזמן מנטלי בהליך התביעה הקטנה. לכן, ואולי בשונה מהתפיסה המקבילה בהליכים אזרחיים "רגילים", שופט עמוס לא ייטה להציע לצדדים פשרה הדורשת מעורבות מצדו.

הגורמים השיפוטיים שרואיינו במהלך המחקר של הרשות השופטת ציינו את הדיונים כגורם התורם לעומס.¹⁷¹ דיונים בתיקי תביעות קטנות נושאים אופי שונה, והשופט משנה גישה ומנהל את ההליך והדיון באופן שונה מניהול התיקים האחרים שלו. הדבר מתבטא בניהול הדיון בשפה פשוטה וברורה יותר, באוזן קשבת ובסבלנות מרובה לצדדים העומדים לבדם ללא ייצוג מול השופט. מלבד אופי הדיון, נושא חשוב נוסף שעלה מהגורמים השיפוטיים הוא מספר הדיונים הנשמעים ביום, במיוחד בימים המרוכזים שבהם נשמעים רק תיקי תביעות קטנות. בחלק מבתי המשפט נקבעים מעל ל-15 תיקים ביום דיונים מרוכז, כאשר בחלקם אף נקבעים עד 20 תיקים ביום. כמה גורמים שיפוטיים ציינו בראיונות כי ימים אלו הם ימים עמוסים מאוד טכנית ורגשית, כאשר לכל תיק מוקדשות ביומן הדיונים כ-12–15 דקות, ולעיתים כמה דיונים קבועים לאותה שעה.¹⁷² לכן, בכדי לעמוד על העומס השיפוטי של השופטים ביחס לאופן סגירת התיק, המשיך המחקר ועמד גם על מספר הדיונים הנתונים לשופט פלוני ביום הדיון בתיק או בשבוע של הדיון, שלושה ימים לפני ואחרי הדיון האחרון בתיק התביעה הקטנה. בדרך כלל, יום דיונים שבו נשמע תיק של תביעות קטנות כולל רק תביעות קטנות,¹⁷³ לכן המחקר לא עמד על סוג הדיונים, אלא רק על כמות הדיונים. ההשערה היא שאם ההחלטה ניתנה ביום הדיון עצמו – סביר להניח שרוב הדיונים שהיו באותו יום היו מסוג תביעה קטנה. כמו כן, צריך לשים לב שבעוד פשרה בקידום השופט נעשית לרוב באולם ולכן היו באותו מועד דיונים, פסקי דין והחלטות לפי סעיף 79א יכולים להיכתב ביום ללא דיונים.

לוח 16 – מספר דיונים לשופט מסוג תביעה קטנה

ממוצע יומי	ממוצע שבועי	חציון יומי	חציון שבועי	
10.16	33.44	10	30	דחייה
5.86	30.7	6.5	24.5	קבלה מלאה
7.123	30.56	7	28	קבלה חלקית
8.8	33.311	9	29	פשרה או מחיקה

לוח 17 – ממוצע מספר הדיונים במבט יומי ושבועי

¹⁷¹ אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17, בעמ' 35–36.

¹⁷² שם, בעמ' 33–36.

¹⁷³ שם, בעמ' 21–22.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

כעולה מלוחות 16 ו-17, בבחינת מספר הדיונים לבדו לא נמצאה תוצאה מובהקת. עדיין, גם אם בפער נמוך, ככל שמספר הדיונים עולה, הן בממוצע יומי והן בממוצע שבועי, הנטייה של השופט היא לשמור על הסטטוס קוו ולדחות את התביעה, ומהנתונים בלוח 14 עד 17, במצטבר, ניתן להגיע למסקנה שאכן השערת המחקר הייתה נכונה.

התרומה הראשונה של מחקר זה היא פיתוח תאוריה לעניין עומס שיפוטי באמצעות היישום של החלטות בתחום התביעות הקטנות. הליך התביעה הקטנה נועד להיות פשוט כדי לאפשר יעילות ומהירות במתן סעדים, אך מחקרים מצאו הבדל קטן בין זמני הדיון הממוצעים בתיק תביעה קטנה לבין זמני הדיון הממוצעים בכלל התיקים האזרחיים בבית המשפט השלום. בעוד הזמן הממוצע לדיון בבית המשפט השלום עומד על 35 דקות, דיונים בתביעות קטנות אורכים בממוצע מעל 29 דקות.¹⁷⁴ זהו הבדל קטן המעלה שאלה חשובה על האפקטיביות של הליך תביעות קטנות. עוד עולה מהמחקר שהזמן הממוצע להכנה לדיון בתביעות קטנות עומד על כ-10 דקות,¹⁷⁵ והקושי הוא שלא ניתן לדעת מתי התקיימה ההכנה לדיון, אך ככל שההכנה לדיון, שגם כך אינה מצריכה זמן רב, נעשית ביום הדיון עצמו, מדובר במצטבר על זמן ממוצע של כ-40 דקות להליך דיון של תביעה קטנה. המחקר הצליח לעמוד על הזמן הנדרש לקיום הדיון עצמו, בהבחנה בין הליכים שהסתיימו בפסקי דין להוציא פשרה או מחיקה, לפי סוג ההחלטה הסוגרת את התיק. על מנת שיתאפשר לאחד את תוצאות משך הזמן עם אלה של מספר הדיונים, נבחנו זמן הדיונים גם ביום שבו התקיים הדיון בתיק התביעה הקטנה הספציפית, וגם שלושה ימים לפני ושלושה ימים אחרי מועד הדיון – שבוע הדיון, ובחודש של הדיון, בסך של 267 תיקים. נמצא שזמן הדיונים הכולל הממוצע ביום הדיון של תיק התביעה הקטנה עומד על כ-200 דקות במצטבר, ובשבוע של הדיון בתיק השקיע השופט בממוצע 123 דקות ביום לדיונים בתיקים, ובחודש סך של 2,856 דקות.¹⁷⁶

לוח 18 – זמן הדיונים (בדקות)

כמות	ביום הדיון	זמן דיונים ממוצע ביום, לפי נתוני השבוע של הדיון	בחודש של הדיון
85	86	53	1,010
36	50	26	725
146	63	45	1,121
267	199	123	2,856

בשילוב הנתונים של לוח 18 עם מספר הדיונים הממוצע, לעיל בלוח 16, ניתן להגיע למסקנה שלהוציא הליכים שהסתיימו בפשרה או במחיקה, זמן הדיון הממוצע עומד על כ-9 דקות לתיק תביעה קטנה, הן בבדיקה יומית והן בממוצע יומי על פני שבוע. עוד עולה מהנתונים שהזמן הממוצע המוקדש לדיון אינו מושפע מאופן סגירת התיק ועומד על כ-8.6 דקות לדיון. בבדיקה שבועית ניתן לראות תוצאות שונות, שם נמצא שהזמן הממוצע לדיון שמסתיים בדחיית התביעה הוא הארוך ביותר ועומד על כ-11.5 דקות, אחריו דיון שמסתיים בקבלה חלקית עומד על כ-10 דקות והזמן המועט ביותר הוא בעבור קבלה מלאה של התיק, כ-6 דקות לדיון.

¹⁷⁴ וינשל-מרגל, גלון וטרבולוס, "מחקר משקלות תיקים", לעיל ה"ש 9, בעמ' 43-44.

¹⁷⁵ שם. והשוו לזמן הכנה של 35 דקות בממוצע בבית משפט שלום.

¹⁷⁶ אחד ההסברים האפשריים לירידה בזמן היומי הנדרש לדיונים בממוצע שבועי לעומת הזמן ביום הדיון עצמו הוא השונות בין ימי השבוע, לרבות ימי שישי, שבת וחג.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

בסופו של ההליך נדרשת כתיבת ההחלטה, אותה ניתן לעשות בלשכת השופט או באולם הדיונים בתום הדיון. במסגרת מחקרה של הרשות השופטת, חמישה שופטים ציינו שכתובת ההחלטה הסוגרת באולם פחות יעילה, משהיא מאריכה את יום הדיונים וישנה נטייה של הצדדים להתערב בהכתבת ההחלטה.¹⁷⁷ עם זאת, שלושה שופטים הדגישו שברירת המחדל המופיעה בחוק היא שההחלטה תינתן באולם,¹⁷⁸ ולטעמם, אופן זה יעיל יותר, במיוחד בימים שבהם מספר הדיונים הוא רב וכתובת החלטות בלשכה בתום יום דיונים מרוכז של עד 9 שעות ברציפות אינה יעילה עבורם.¹⁷⁹ במסגרת המחקר, נבדק מיקום מתן ההחלטה הסוגרת (באולם או בלשכת השופט) ונבדק האם עומס ישפיע על כך. ההשערה היא שככל שהשופט עמוס יותר, הוא ייטה ליתן את ההחלטה הסוגרת באולם, ולא בלשכתו.¹⁸⁰

לוח 19 – מתן החלטה סוגרת בלשכת השופט

עומס החלטות ביום הדיון	כמות	
88	46	דחייה
80	15	קבלה חלקית
78	66	קבלה מלאה

לוח 20 – מתן החלטה סוגרת באולם הדיונים

עומס החלטות ביום הדיון	כמות	
88	31	דחייה
27	18	קבלה חלקית
30	29	קבלה מלאה

ואכן, ניתן לראות בלוח 19 שכאשר השופט מקיים את ההחלטה הסוגרת בלשכתו, הוא אדיש לעומס השיפוטי, ולא מצאנו קשר בין העומס לבין אופן הסגירה של ההליך. לעומת זאת, כאשר ההחלטה הסוגרת נעשית באולם הדיונים, לעיל בלוח 20, זהו מצב שניתן להניח לפי הוראות החוק והפרקטיקה הנהוגה שהוא השכיח ביותר, ככל שהשופט עמוס יותר הוא ייטה לדחות את התביעה. אחד ההסברים לכך הוא שקבלת התביעה באופן מלא או חלקי מצריכה סטייה מהסטטוס קוו וככל הנראה גם הנמקה נוספת, מה שעשוי לגרור מעורבות גדולה יותר של הצדדים שנמצאים עוד באולם.

פרק ז' – סיכום והמלצות

מחקר זה בחן באמצעות מחקר אמפירי את השאלה האם וכיצד עומס שיפוטי משפיע על קבלת החלטות שיפוטיות בתיקי תביעות קטנות, ובאופן ספציפי על אופן סגירת ההליך, בין קבלת התביעה, דחייתה, דחייה חלקית ופשרה. למעשה, המחקר בא להוסיף על מחקרים קודמים בתחום ולהציע בחינה מחודשת של השפעת

¹⁷⁷ אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17, בעמ' 27.

¹⁷⁸ תק' 15 לתקנות שיפוט בתביעות קטנות. בשים לב, התקנה אינה מציינת באופן ספציפי שחובה לתת את ההחלטה הסוגרת באולם בית המשפט, אלא מציינת שלאחר הדיון ייתן השופט את ההחלטה.

¹⁷⁹ אביב וגלון "בית המשפט לתביעות קטנות", לעיל ה"ש 17, בעמ' 27.

¹⁸⁰ ראו בהרחבה בנספח ו'.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

העומס השיפוטי על ההליך המשפטי, ובאופן ספציפי על אופן סגירת ההליך. המחקר בחן כמה קריטריונים ובעזרתם אוששה ההשערה המרכזית כי לעומס שיפוטי ישנה השפעה על אופן סגירת ההליך.

המחקר אישר שלוש השערות מחקר מרכזיות. תחילה, העלה המחקר ששופטים עמוסים נוטים יותר לדחות את התביעה הקטנה. בהתבסס על מדדים שונים אישר המחקר שהשופט משקיע פחות מאמץ בהחלטה שדוחה את התביעה, בניגוד לקבלה חלקית או מלאה. ככל שהוא פחות עמוס הוא יעבור לקבלה חלקית ולאחר מכן, בפער עומס ניכר, לקבלה מלאה. התוצאות מעידות על כך שהשופט עובד פחות קשה כשהחלטה הסוגרת היא דחייה לעומת קבלה, קבלה חלקית או פשרה.

בנוסף, נמצאו קריטריונים נוספים בקשר עם ההחלטה הסוגרת של ההליך וההשפעה של עומס שיפוטי. אחת מההשערות הייתה שככל שמוגשות יותר בקשות, ההליך יהיה עמוס יותר, ושופט עמוס יותר ייטה לדחות את התביעה כדי לשמור על הסטטוס קוו. השערה זו נמצאה כנכונה ונמצא קשר בין כמות הבקשות לסוג ההחלטה הסוגרת של ההליך. עוד מאשש המחקר את ההשערה שקידום פשרה מצריך מהשופט מאמץ גדול יותר, ולכן, ככל שהשופט עמוס ביותר החלטות הוא ייטה שלא לדחות את הצדדים לפשרה. תוצאה זו מאששת את המסקנה הראשונית שלפיה ככל שהשופט עמוס יותר כך הוא ייטה לדחות את התביעה.

על אף שהמחקר עסק בתיקי תביעות קטנות בישראל, מרבית מדינות העולם מנהלות מסלול מיוחד לטיפול בתביעות קטנות, לכן המידע עשוי להיות שימושי לחוקרים גם במדינות אחרות. תחום התביעות הקטנות יש בו כדי לתרום הן למחקרי ניהול של מערכת בתי המשפט והן לעניין מחקרים בסוגי תיקים אחרים. כך לדוגמה, עשויות המסקנות להיות רלוונטיות גם לגבי תיקים פליליים שבהם הנאשמים אינם מיוצגים ועל כן הם בעלי מורכבות דומה לתיקי תביעות קטנות, כך גם לגבי כל תיק משפטי שבו אין ייצוג. במחקרים עתידיים ניתן לבדוק סוגי תיקים אחרים, האם לאורך זמן שופטים עמוסים שדוחים הרבה תביעות מצליחים להביא להורדת כמות התביעות.

למחקר ישנן גם השלכות נורמטיביות. עומס שיפוטי הוא חלק אקסוגני לכל מקרה משפטי ואינו אמור להשפיע על החלטות שיפוטיות בהליך. השפעותיו של המחקר יכולות לסייע בגיבוש מסקנות מעשיות וניהוליות על מערכת בתי המשפט. דווקא חסרונו של המחקר בכך שהוא מוגבל ועוסק בתחום המצומצם של תביעות קטנות אפשר להגיע לרמת דיוק ובידוד של משתנים. זאת למרות שניתן להעלות חשש על האופן שבו ניתן להסיק מסקנות מהליך קבלת החלטות בתיקי תביעות קטנות על תיקים אזרחיים אחרים, ובמיוחד על אופן הסגירה של ההליך.

ואכן, מחקר המשך יוכל לבחון את האינדיקטורים שמופיעים במחקר זה על תיקים אזרחיים אחרים ולבחון את מידת הרלוונטיות שבו להליכים אלה. כך לדוגמה, המחקר לא מצא קשר בין סוג ההחלטה הסוגרת לבין מספר עמודי החלטה או משך ההליך, אך בהשוואה להליכים אזרחיים אחרים, כן בולטת מורכבות הליך התביעה הקטנה ובעיקר העומס המנטלי שבו נתון השופט, ככל הנראה בהיעדר ייצוג משפטי של הצדדים להליך. הליך התביעה הקטנה נמצא יעיל וקצר, כ-40 ימים נטו להליך הדיוני, זמן קצר משמעותית מאורך חיי התיק הכולל, מה שעשוי ללמד על העומס שבו נתון בית המשפט עצמו. מחקר המשך מעניין ניתן לבצע על משך זמן זה, שהוא חיצוני לדיון בתיק, קרי מיום הגשת התביעה ועד למועד תחילת בירורה.

ההתמקדות באופן סגירת ההליך והבחנה בין החלטות בעלות מעורבות שיפוטית לבין כאלה בעלות מעורבות שיפוטית נמוכה, ובכללן הסדרים ופשרות בין הצדדים, יש בהן תרומה אקדמית ופרקטית גם בהיבטים של השפיטה ההסדרית. מחקר נוסף שניתן לבצע לאורך תקופה ארוכה יותר יוכל לבחון האם שופטים עמוסים

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

שנוטים יותר לדחות תביעות מצליחים בדרך זו להשפיע התנהגותית על הצדדים ולהקטין את מספר התביעות המוגשות. מסקנות ממחקר זה עשויות לקדם את חקר השפיטה ההסדרית בתחום התביעה הקטנה ומעבר לכך. זאת ועוד, כחלק מהמשתנים שאוזכרו לעיל, לצד משתנים של ההליך ובעלי הדין, עמד המחקר גם על משתנים אישיים של השופט, וביניהם: התמקצעות, ותק, גיל ומגדר. מעניין יהיה להמשיך ולבחון את השפעת משתנים אלה על העומס השיפוטי ועל סוג ההחלטה הסוגרת.

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

נספח א' – אופן סגירת ההליך

כמות	אופן סגירת ההליך
63	פסק דין מכוח סעיף 79א
205	פסק דין
71	חוסר מעש
2	סגירה טכנית
1	שיהוי
2	איתשולם אגרות
85	פסק דין בהיעדר הגנה
62	מחיקה של התביעה
448	אישור פשרה בין הצדדים
3	התביעה הועברה להליך אחר
10	אין סמכות לדון
44	אחר
סה"כ: 1,000 תיקים (ב-4 תיקים לא נמצאו נתונים)	

נספח ב' – בית משפט השלום: משך ההליך לפי סוג הליך

חציון	סטיית תקן	ימים בממוצע	כמות		
318	809	657	12	דחייה	סדר דין רגיל
1,105	967	1,151	5	קבלה	
931	850	1,225	31	חלקית	
619	654	824	101	פשרה	
681	737	905	149	סה"כ	
431	186	391	18	דחייה	סדר דין מהיר
244	155	318	21	קבלה	
359	318	454	32	חלקית	
353	211	385	55	פשרה	
348	235	393	126	סה"כ	
29	-	29	1	דחייה	סדר דין מקוצר
596	362	588	6	קבלה	
834	656	828	4	חלקית	
442	316	519	21	פשרה	
428	383	555	32	סה"כ	
167	236	212	3	דחייה	המרצת פתיחה
235	173	243	7	קבלה	
35	-	35	1	חלקית	
208	155	205	11	פשרה	
211	165	210	22	סה"כ	
161	237	255	10	דחייה	התנגדות לביצוע שטר
237	182	250	10	קבלה	
432	190	425	4	חלקית	
150	182	236	36	פשרה	

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

177	193	254	60	סה"כ	
142	141	142	2	דחייה	תביעה בהוצאה לפועל
37	113	102	3	קבלה	
98	-	98	1	חלקית	
87	228	206	18	פשרה	
87	205	183	24	סה"כ	
133	200	196	4	פשרה	ערעור שונה – אזרחי
515	344	569	3	פשרה	תביעה ממוכנת סדר דין רגיל
23	114	73	4	דחייה	הטרדה מאיימת וצו הגנה
34	15	27	11	קבלה	
10	14	17	9	פשרה	
25	48	31	24	סה"כ	
118	-	118	1	דחייה	
62	-	62	1	קבלה	תיק אזרחי סדר דין מיוחד
113	25	113	2	פשרה	
95	35	96	3	סה"כ	
52	-	52	1	דחייה	רשות ערעור על החלטת ראש הוצאה לפועל
204	-	204	1	פשרה	
128	107	128	2	סה"כ	

נספח ג' – נתונים מלאים על החלטות שיפוטיות ביום הדיון ובשלושה ימים לפני ואחרי

מבט חודשי	שלושה ימים אחרי	יומיים אחרי	יום אחרי	שלושה ימים לפני	יומיים לפני	יום לפני	ביום הדיון	אופן סגירת ההליך (כשישנה מעורבות שיפוטית)		
								ממוצע כמות	דחייה	פסק דין או סעיף 79א
1,066.38	47.65	58.3	61.92	40.08	36.84	50.44	93.59	ממוצע כמות	דחייה	פסק דין או סעיף 79א
87	87	87	87	87	87	87	87	כמות		
1,117.72	71.14	86.8	83.53	89.5	73.8	74.43	101.12	סטיית תקן		
677.13	22.83	38.05	44.75	0	0	14.77	68.5	חציון	קבלה	פסק דין או סעיף 79א
724.99	18.71	29	26.41	11.86	16.38	27.68	49.33	ממוצע כמות		
36	36	36	36	36	36	36	36	כמות		
742.88	28.52	53.18	38.39	18.15	36.96	64.72	61.29	סטיית תקן	קבלה חלקית	פסק דין או סעיף 79א
547.23	7.61	7.61	7.61	0	0	3.8	26.18	חציון		
1,120.77	30.94	36.97	45.96	43.68	37.46	55.21	63.64	ממוצע כמות		
146	146	146	146	146	146	146	146	כמות	פשרה או מחיקה לאחר מעורבות שיפוטית	פסק דין או סעיף 79א
1,380.54	73.33	76.94	108.58	109.22	81.42	133.75	83.35	סטיית תקן		
674.64	6.27	7.61	7.61	2.46	0	12.38	35.3	חציון		
892.1	39.64	26.19	25.26	29.92	35.74	42.35	39.67	ממוצע כמות	סה"כ	פסק דין או סעיף 79א
228	228	228	228	228	228	228	228	כמות		
1,207.98	95.47	56.75	50.51	74.57	96.17	97.38	67.15	סטיית תקן		
477.58	7.61	7.61	0	0	0	7.61	14.99	חציון	סה"כ	פסק דין או סעיף 79א
977.68	36.97	35.18	37.84	34.4	35.03	46.48	56.85	ממוצע כמות		
497	497	497	497	497	497	497	497	כמות		
1,223.1	82.08	69.61	78.3	86.73	85.09	104.33	80.76	סטיית תקן	סה"כ	פסק דין או סעיף 79א
560.34	7.61	7.61	7.61	0	0	7.61	30.44	חציון		

מאמר זה טרם עבר עימוד סופי ומספרי העמודים ישתנו לכשיתפרסם הכרך המודפס. כן צפויים שינויים נוספים.

נספח ד' – ממוצע שלושה ימים לפני ואחרי מועד הדין האחרון

חציון	סטיית תקן	כמות	ממוצע	אופן סגירת ההליך (כשישנה מעורבות שיפוטית)	
				פסק דין או סעיף 79א	דחייה
197.88	278.45	87	295.23	דחייה	פסק דין או סעיף 79א
95.13	168.74	36	130.07	קבלה	
135.33	362.98	146	250.25	קבלה חלקית	
90.37	326.4	228	199.13	פשרה או מחיקה לאחר מעורבות שיפוטית	
119.96	323.64	497	225.96	סה"כ	

נספח ה' – מבט שבועי כולל יום הדין

חציון	סטיית תקן	כמות	ממוצע	אופן סגירת ההליך (כשישנה מעורבות שיפוטית)	
				פסק דין או סעיף 79א	דחייה
266.38	354.73	87	388.82	דחייה	פסק דין או סעיף 79א
128.69	221.28	36	179.4	קבלה	
169.51	425.98	146	313.89	קבלה חלקית	
111.66	364.92	228	238.81	פשרה או מחיקה לאחר מעורבות שיפוטית	
156.71	378.4	497	282.82	סה"כ	

נספח ו' – מיקום ההחלטה הסוגרת

מבט חודשי	שלושה ימים אחרי	יומיים אחרי	יום אחרי	שלושה ימים לפני	יומיים לפני	יום לפני	יום הדין	מיקום ההחלטה הסוגרת		
								ממוצע	נדחה	בלשכת השופט
1,047.14	45.58	54.93	62.38	42.49	35.94	41.37	87.83	ממוצע	נדחה	בלשכת השופט
842.81	58.3	82.82	75.63	100.51	55.57	59.18	57.65	סטיית תקן	(46=N)	
1,036.12	29.18	49.63	41.52	9.05	27.76	43.59	79.85	ממוצע	התקבל	
967.36	37.04	70.68	42.98	14.52	52.09	94.87	76.48	סטיית תקן	(15=N)	
1,332.59	41.58	49.79	46.31	45.77	32.64	61.83	77.93	ממוצע	התקבל	
1,661.24	98.73	98.35	85.13	99.63	57.24	135.2	98.89	סטיית תקן	חלקית	
1,194.18	41.56	51.63	51.57	40.24	33.26	52.26	81.74	ממוצע	סה"כ	
1,342.47	80.12	89.455	77.87	94.26	55.69	108.54	83.09	סטיית תקן	(127=N)	
1,061.37	52.8	49.33	59.1	27.92	27.59	44.41	88.37	ממוצע	נדחה	באולם בית המשפט
1,227.15	93.83	81.96	102.09	78.31	49.09	69.45	98.98	סטיית תקן	(31=N)	
518.5	11.87	16.63	14.02	14.52	9.04	15.38	26.63	ממוצע	התקבל	
458.8	19.24	31.99	30.41	21.78	19.31	27.27	38.55	סטיית תקן	(18=N)	
675.07	28.66	19.38	86.25	12.88	12.43	20.67	29.83	ממוצע	התקבל	
744.61	55.76	38.04	192.59	32.44	25.68	32.08	60.02	סטיית תקן	חלקית	
792.47	34.38	30.65	58.79	19.24	17.67	28.89	52.36	ממוצע	סה"כ	
941.62	70.07	60.03	136.03	54.1	36.45	50.82	79.52	סטיית תקן	(78=N)	